

eesti psühholoogide liidu

nr. 43

oktoober 2007

2 **TIIA TULVISTE**

Presidendi veerg

Kätte on jõudnud ajad, kus psühholoogide valmistatakse ette massiliselt.

3 **SÜNNIPÄEVAÕNNITLUSED**

Endel Tulving 80

Koos EPLiga õnnitlevad Liisi Kööts ja Margus Ennok

5 **JÜRI ALLIK**

Eesti psühholoogia laias maailmas aastal 2006

Kokkuvõtte võiks olla selline: täiesti normaalne aasta!

8 **PEETER TULVISTE**

Psühholoogiategadmiste jõudmisest eesti kultuuri

Niisiis jõudis psühholoogia inimesepilt meile tunduvalt hiljem loodusteaduslikust maailmapildist.

9 **KRISTIINA TROPP**

Koolilapse elu ehk kiusamisest Eesti moodi

Kui teha otsing kasutades märksõnu "koolivägivald" ja "kiusamine" kolmes suuremas päevalehes – Eesti Päevalehes, Postimehes ja SL õhtulehes aastatel 1996 ja 2006, siis tulemuseks saame üsna võrdse arvu artikleid, milles ühel või teisel moel on koolivägivalda käsitletud.

12 **AAVE HANNUS**

Mida ta must küll mõtleb?

Eestlastes tekitab äratundmisrõõmu anekdoot, mille puändiks elevanti vaatava eestlase mõte, et ei tea, mida nii suur loom minust mõelda võib.

15 **TOIVO AAVIK**

Seksuaalne Eesti

Üha rohkem eestlasi istub õhtuti arvuti taga ja suhtleb MSNis – unistades reaalsest seksist, mida ikka pole.

12 **ARNO BALTIN**

Kuidas murelt "jah" öelda?

Ehkki ka nii võib elada, on hulk elanikke pahurad ja rahulolematud.

17 **UUED LIIKMED**

Aire Raidvee, Anneli Veisson, Astra Schults, Jüri Saar, Kadri Kõiv, Kaia Laidra, Kristjan Kask, Peeter Pruul, Pirko Tõugu, René Möttus, Vaike Kumari

18 **KUS ME KÄIME?**

Teada annavad Iris Luiga, Triin Hannust ja Astra Schults, Jorgen Matsi ja Tiina Saluvee

24 **KAITSTUD KRAADID**

Kaia Laidra, Iris Luiga ja Marika Paaveri doktoritööd

31 **SEIKU JA SEKELDUSI**

psühholoogiks saamise teelt

31 **KES MEIL KÄIVAD?**

Geert Hofstede

Anu Realo kirjutab, kuidas Geert Hofstede Tartus käis

24 **TEATED**

EPSÜ tegemised, vilistlaspäevad ning konverents "Eestlase psühholoogiline portree" 26.–27.10.2007

PRESIDENDI VEERG

Jälle on käes sügis oma värvikirevuses. Kindlasti on see aeg, mil Tartu on kauneim linn ja küllaga põhjusi siia tulla, muuhulgas meie iga-aastasele psühholoogide kokkusaamisele. Minu jaoks on see kongress eriline ka selle poolest, et on aeg EPLi presidendi amet maha panna ja järgmisele EPLi liikmele edasi anda. Seekordne veerg ei ole üksnes tagasisivaade möödunud aastale, vaid kõigile neile neljale aastale, mil olen pidanud oma väarikat ametit. Kõik tehtud ja pooleli olevad asjad siia muidugi ei mahu.

Alles olid ajad, kus lehes või televiisoris end psühholoogiks tituleerivad inimesed olid kõik tuttavad, kui mitte nime-, siis nägupidi. Tuttav nägu koos uue nimega pani mõtlema, et näe, temagi on vahepeal mehele näinud. Käte on jõudnud ajad, kus psühholooge valmistatakse ette massiliselt. Hommikul ajalehte lahti lüües vaatavad vastu end psühholoogiks nimetavate inimeste pildid, kellest varem ei ole midagi kuulnud ning keda ei ole kunagi näinud. Kes nad on? Kust nad tulevad? Miks nad ennast niimoodi nimetavad? Paljudel on selleks kindlasti põhjus, nad on psühholoogi koolituse saanud, ainult et mujalt kui Tartu Ülikoolist.

Tõsi on ka see, et suurele auditooriumile loenguid pidades ei ole mul paljude tudengite suhtes mingit

aimu, kas nad on meie psühholoogia osakonnast või mitte. Ah jaa, psühholoogia osakonnal on uus nimi: psühholoogia instituut. Minu Tartu Ülikoolis töötamise ajal on see teine nimevahetus: alustasime Tartu Riikliku Ülikooli ajalooteaduskonna psühholoogia kateedris. Psühholoogide tundmise teema juurde tagasi tulles on asi tegelikult veelgi hullem: ma ei tea paari Tartu Ülikooli psühholoogia instituudis töötavat inimest, ja nagu hiljuti selgus, ei tea ma kõiki EPLi nimekirjas olevaid psühholoogegi. Viimane kehtib mitme mujal maailmas elava ja töötava eesti rahvusest psühholoogi kohta, kes on EPLi algusaegadel liikmeks astunud ja kes siiani korralikult oma liikmemaksu maksavad, Eestis käivat nad harva ja kui, siis meie neist ei kuule. Käivad ringi ka kuulujutud, et tegelikult maksab Jaan Valsiner mitme EPLi välisliikmete liikmemaksud ära, kuna ta ei viitsi teistelt raha koguda. Aga see jutt Jaani laiskusest vajab kontrollimist. Igatahes on EPLi liikmemaks UIPsyP's igal aastal välisliikmete poolt korralikult tasutud. Meie siin Eestis tasume ainult EFPAsse kuulumise eest. Need EPLi välismaal tegutsevad liikmed, keda ma aegajalt kohtan, ütlevad, et nad tahaksid olla EPLi ettevõtmistest paremini informeeritud ja vahel tuleksid ka kongressile, kui seda pikalt ette teaks. Siin on palju sellist, mida minu järeltulija saab minust paremini teha.

Kõige suurem tööpõld on aga Eestis tegutsevate EPLi vanade ja väarikate liikmete EPLiga seotud tegevuse varjusurmast üles äratamisel. Paraku kehtib see ka liikmemaksude maksmise osas. Neid meie väarikaid liikmeid on mujal sageli näha ja kuulda, ainult meie ainukesele suurele iga aastasel üritusele nad ei jõua. Mida nendega teha?

Palju paremini senisest saab ka UIPsyP ja EFPA tegevusest osa võtta. Käisime tunamullu Pekingis

koosolekul, sellel suvel käis Kenn Prahas koosolekul. Väiksema mas-
taabiga mitu korda aastas Brüsselis toimuvatele koosolekutele ei ole me aga minna saanud. Koosolekutelt puudumine ei ole ainult minu tegevatajätmise, pigem EPLi välisasjandega tegeleva Toomas Niidu oma. Kuigi ehk ta ei peagi oma raha eest mitu korda aastas Brüsselisse sõitma, kui EPL rahaseis sõite toetada ei võimalda.

Koos psühholoogide arvu tormilise kasvuga on tekkinud teistsuguseidki segadusi. Haigekassa ter-
vishoiuteenuse osutajate registris ei ole veel ikka kliinilisi psühholooge legaliseeritud. Hetkel on mitmesuguseid kombinatsioone psühholoogidest, mittepsühholoogidest, kliinilistest ja mittekliinilistest psühholoogidest ning haigekassa koodidest – kood näitab, et seda isikut peetakse ametlikult haigekassale teenuste osutajaks. Paljudel inimestel on haigekassa kood, kliinilised psühholoogid nad aga ei ole. Teised on kliinilised psühholoogid, aga neil ei ole koodi. Nii haigekassa kui kliinilised psühholoogid on huvitatud psühholoogide ja nende poolt osutatud teenuste süsteemi korrastamisest. EPLis ollakse veendunud, et kood saab olla üksnes kliinilisel psühholoogil. Ilmselt on siin jälle EPL see, kes peab hakkama haigekassale informatsiooni andma kliiniliste psühholoogide pädevuse kohta.

Psühholoogide arvu järsk kasv ei ole toonud kaasa teadustööst jäägitult huvitatud inimeste suuri masse. Kui meie veel noored olime, unistasime teaduri ametist. Siis oli neid ülikoolis vähe. Praegu on vähemasti Tartu Ülikoolis teadlaste arv õppejõudude omale järele jõudmas. Paljudel meist on käsil olevate uurimistööde maht paisunud – sedavõrd, et tunneme pidevalt puudust tarkadest tublidest ja töökatest inimestest, kes tahaks end jäägitult teadusele pühendada. Selliseid psühholooge on raske leida. Neil peaks olema vähe-

malt teadusmagistri, parem veel kui doktorikraad. Kuigi meil kaitstakse aastas kaks-kolm doktorikraadi, jääb sellest teadusetegijate ja psühholoogide koolitajate taastootmiseks väheks. Doktorikraadiga inimesed ei taha tavaliselt ainult teadustööga tegelda. Millest see tuleb? Ilmselt ikkagi palgast, mis on nigel võrreldes sellega, mida saab eraviisiliselt inimesi nõustades või suurtesse firmadesse inimesi tööle valides. Ehk hirmutab inimesi kuigivõrd ka lepingute ajutisus. Ma ei räägi siin endast, hetkel jaksan üksnes paari kuu kaupa inimesi appi värvata, aga heade teadusetegijate vähesuse üle kurdavad ka need, kellel on suuremad teadusrahad, millest piisaks vähemasti mõne uue inimese täie koormusega mitmeks aastaks tööle rakendamiseks. Projektipõhine elustiil on Eestis ju levinud. Paljud inimesed ei seo end pideva tööga, vaid osutavad erinevate projektide raames teenuseid. Lehest võime lugeda, et ka kuritegevus on Eestis niimoodi projektipõhiselt korraldatud. Miks ei taheta end jäägitult ja projektipõhiselt ainult teadustööle pühendada? Miks vajab psühholoog vabadust ja vaheldusrikast

ning mitmekesist elu? Kust tuleb (eel)arvamus, et teadustöö on nüri ja igav?

EPLi tegevus on Tartu Ülikooli üksikute entusiastide kätte koondu nud. Nemad peavad ettekandeid, kirjutavad laualehes, korraldavad töötubasid. Kuidas küll teisi rohkem kaasa tõmmata? Ülikoolis kasutatakse järjest enam veebipõhist õpetamist. Psühholoogidegi viimase aasta ettevõtmistest võib selle kohta ridamisi näiteid tuua. Jaan Valsiner pidas oma kevadise doktorantide kursuse raames esimesed loengud ise Clarki Ülikoolis olles läbi skype'i, usinad eesti sotsiaalteaduskonna doktorandid istusid tema loengus Tartu linnas Lossi tänava auditooriumis. Vaatasin prof. Hofstede avalikku Tartu Ülikooli aulas peetud loengut Rootsis arvutist. Mitmekordsete rektorivalimiste debatte jälgisin kodus arvutist. Augustis toimus viimane vana bakalaureuse kava järgi kaitsmine samuti läbi skype'i: tudeng esines oma uuel kodumaal USAs, komisjon aga oli katkestanud oma suvepuhkuse ja istus Tiigi tänaval auditooriumis. Kuigi me unistasime ajast, mil õppejõud lebavad rannaliival ja tuden-

gid kaitsevad oma töid Tiigi tänaval auditooriumis, näitab see ometi, et oma väikesi tiigrihüppeid teeme ka psühholoogide ettevalmistamisel. Kas see on sama hea kui silmast silma suhelda? Monika Schmidt ütleb küll, et tudengite hulgas on meie endi poolt peetud loengud märksa populaarsemad kui sellised, kus neile meie loengutest tehtud videosalvestusi näidatakse. Ehk jätab nende salvestuste kvaliteet soovida, kuna ei ole kõiki filmikunsti poolt pakutavaid võimalusi ära kasutatud. Paremini kui mitte midagi on see kindlasti. Ja peale selle veel heaks vahelduseks ka. Lapsi kasvatame juba tükk aega skype'i läbi suheldes ja kuigi see ei ole päris see, arendab see vähemasti kooliks vaja minevat dekontekstualiseeritud keelekasutust (jutt asjadest, mida ei ole siin ja praegu) väga hästi. Võib-olla oleks mõistlik ka meie iga-aastasest EPLi konverentsist ja koosolekust videoülekanne teha. Kas oleks meie kadunud EPLi liikmete hulgas huvilisi, kes seda siis välismaal või kodus arvutist jälgiksid?

Tiia Tulviste,
president

LUGEJALE

Ta tuli siiski. Üldse mitte nutu ja halaga, vaid hoopis teisiti. Loodetavasti annab Laualehele uue hingamise see, et nõu ja jõuga on nüüd ja ehk ka edaspidi abiks Iiris Luiga. Seekord me ei püüdnudki Tartu Ülikoolist palju kaugemale minna. Eks ühest küljest sellepärast, et EPLi veab (väsimatu?) Tartu-tuumik nagu president Tiia Tulviste oma veerus ütleb, aga teisalt on esialgu ikka väga raske neist, kelle jalad oma õppimis- või õpetamisteel Tartu Ülikooli teid käinud või käivad, mööda pääseda. On ju tänaseks päevaks Tartu Ülikoolist psühholoogidiplomiga välja astunud 1386 inimest ja neid kõiki on ilmselt tõesti isegi EPLi presidendil raske isiklikult tunda. Seekordses lehes õnnitlemegi kogu südamest

oma *Alma Materit* 375 juubeliaasta puhul. Sünnimuse tähistamiseks olgu pilt aastast 1996, mil üürikesteks

talvapäevadeks kerkis Vanemuise nõlvale lumeülikool, mille taustal neli psühholoogi oma ülikooli

sammastest suuremaks sirguda ning tugevamaks tõusta töötasid. Eks aeg annab arutust. Loomulikult õnnitleme ka säravat ja vastupandamatut Endel Tulvingut – seekord noorte kolleegide-õpilaste Liisi Kõotsi ja Margus Ennoki pilgu läbi. Vaatame, kus me käime ja tutvume 11 uue liikmega. Lisaks algatame rubriigi – aga selline on juba tegija vääramatu õigus! – „Seiku ja sekeldusi psühholoogiks saamise teelt”, kuhu ootame pidevalt kaastööd. Muidu me lihtsalt

paneme ise kirja kõik, mida mäletame-kuuleme või arvame teadvat. Midagi siin ilmas on õnneks ka püsisivat: Jüri Alliku must-valge, kuid halastamatu nimekirja kirjutavatest psühholoogidest ning kolleegide psühholoogilised vaated elule ja nähtustele. Lood ise on sel korral EPLi ja psühholoogia instituudi korraldatava Tartu Ülikooli juubelile pühendatud konverentsiga „Eestlase psühholoogiline portree” kokkusobivalt eesti-hõngulised:

inimesest huvituvast vana eestlase lugemisvarast, sportivast, kooliskäivast ja seksivast eestlasest. Lehe seekordse numbri ilmumist toetavad TÜ sotsiaalteaduskond ja psühholoogia instituut. Aitäh toetajatele ja autoritele ning head lugemist!

Kirjutamiseni,
Kairi Kreegipuu
Iiris Luiga

PALJU ÕNNE!

ENDEL TULVING 80

Pilt Endel Tulvingu juubelilt. Huvilised võivad lahkesti Endel Tulvingu internetisaiti www.tulving.ee külastada. Kasutajatunnus on külastaja enda nimi (ehk siis kõik nimed sobivad) ja salasõna on tul80ving

Haruldased on inimesed, kelle juubeli auks korraldatakse tema sünnimaal tiptasemel teaduskonverents, millel soovib esineda ühe valdkonna vaieldamatu maailmaeliit. Episoodilise mälu „isa” ja ühtlasi maailma ühe tunnustatuima mäluteadlase Endel Tulvingu vanuseks on juba auväärne 80. Ümmarguse sünnipäeva tähistamine algas 24.–25. mail

konverentsiga „*Episodic Memory and the Brain*” Tallinnas. Eesti Teaduste Akadeemia ruumes läbi viidud konverentsi korraldajateks olid Tulvingu head kolleegid ja samuti tunnustatud teadlased, professorid Roberto Cabeza (Duke'i ülikoolist Suurbritannias), Reza Habib (Toronto ülikoolist Kanadas) ja Lars Nyberg (Umeå ülikoolist Rootsis).

Olles juba pikki aastakümneid teisel pool ookeani elanud, ja saanud tuntuimaks eesti soost teadlaseks kogu maailmas, huvitab Toronto Ülikooli emeriitprofessorit endiselt oma sünnimaa elu ja inimesed. Eesti psühholoogide õnneks peab ta muuhulgas tähtsaks, et ka siinsed mäluhuvilised aukartustäratava esinejaskonnaga konverentsist osa saaksid võtta. Ja nii õnnestus minul olla üks nendest, kelle jaoks kahel päeval episoodilist mälu puudutava teaduse kõige uuemad suunad praktiliselt koju kätte toodi.

Pealinnakauge inimesena jõudsin 24. mail Tallinnasse ilmselgelt liiga vara ning pidin seega käänulistel vanalinnatänavatel aega parajaks tegema. Üsna pea võisin üllatudes avastada, et ma mitte ainus ei olnud. Polnud kahtlustki, et see oli Endel Tulving ise, kes hommikust päikest nautides munakivisillutist mööda jalutas ning minuni jõudes naeratades küsis, kas ma olen teel konverentsile. Mulle tundub, et ma

märkasin ikka jaatavalt vastata, sest järgnenud põgus vestlus Tulvinguga on üks sellistest episoodilistest mälestustest, mille jäljed ajas niipea ei tuhmu.

Need kaks teaduse mõttes suurejoonelist maikuist päeva olid tulvil kõige uuemaid ja olulisemaid uurimusi Tulvingu avastatud ning populariseeritud episoodilise mälu teemadel. Kokku oli minul ja teistel osalejatel võimalik näha 17 sisutihe-da loengu jagu keerulisi graafikuid ja ajupilte, kuulda hämmastavaid mäluhäire juhtumikirjeldusi ja saada ülevaadet olulisematest uurimis-meetoditest mälumaailmas. Kohvipausidel oli Teaduste Akadeemia maja vanalinnale avaneval rõdul võimalik küpsise näksimise kõrvalt (julguse korral) nendesamade professoritega ka vabas õhkkonnas muljeid vahetada.

Konverentsi muutis lisaks äärmiselt lugupeetavale esinejaskonnale tavapärasest erinevaks ka üks väike leiutis, mida hellitavalt kutsutakse *SensCam*'iks. Pisike automaatselt pildistav aparaat riputati ettekandjatele vaheldumisi kaela ning see jäädvustas esinejate silme läbi algusest lõpuni kogu konverentsi kulgu. *SensCam* on sisuliselt digitaalne päevik, mis aitab inimesi, kellel mälestused on aju närviteedes küll säilinud, kuid mingil põhjusel ligipääsmatud. Kuna pisike masin võib ühest päe-

vast ümmarguselt tuhat pilti teha (ja episoodiline mälu on olemuselt tugevasti visuaalne), värskendab see mäluraskustega inimese mälestusi olulisel määral.

Teatavasti on episoodiline mälu lisaks oma visuaalsele olemusele ka suuresti emotsionaalne mäluliik. Seega pole väga imekspandav, et vähemalt minule jäi kahest konve-

rentsipäevast eelkõige meelde just see austus, soojus ja mõnus huumor, millega mäluteadlased Endel Tulvingu poole pöördusid, kes iga ettekannet publiku hulgast madalat profiili hoides jälgis. Ilmselt ei ole mälu uurimise „elav legend” nii mõnelegi neist ainult kuulus kolleeg ja inspiratsiooniallikas, vaid ka lihtsalt hea sõber Endel. See, et sümpaatiat

on siiralt vastastikune, peegeldus ka konverentsi kõige viimasest sõnavõtust. Selle pidas maha ürituse karismaatiline peategelane, kellel õnnestus oma sünnipäevaga pisike Eesti järjekordselt teaduse maailmakaardile jäädvustada.

Liisi Kõots,

TÜ psühholoogia 1.a. doktorant

Endel Tulvingul on järjekordselt korda läinud tutvustada maailma mälu-teaduse paremikule Eestit ja Eestile maailma mälu-teaduse paremikku. Varem on sarnane sündmus toimunud aastal 1998, kui samuti maailma mälu-uurijad Endli sünnipäevaks Eestisse tulid. Seekord toimus Endli „sünnipäev” (elik konverents) nimetuse all „*Episodic Memory and the Brain*.” Teemaks peaaegjalikult see, kuidas erinevad uurijad on Endli pakutud ideid ja põhimõtteid edasi arendanud ning kuhu mäluteadus oma arengutes on jõudnud. Illustratsiooniks huvitavaid näiteid patsientidest, keda

mälu alt veab. Ja seda kõike väga sõbralikus ja sundimatus õhustikus, kus kogu suhtlemine oli hoopis isiklikum ja vahetum, kui mõnel maailma suurkonverentsil.

Sünnipäeva vastuvõtt toimus Raekojas ning sellele järgnenud pidu Mustpeade majas. Külaliste nimetuse oli ehk veelgi auväärsem, kui konverentsist osavõtnute read. Õhtut juhtisid Endli tütreid Elo ja Linda ning vahelaladena sai nautida kõikide pereliikmete ülesastumisi juubilari auks. Nii muusikalisi etteasteid kui ka vahvaid sketše Endli ja Ruti elust. Külalised said oma teadmisi proovile panna selle kohta, kui

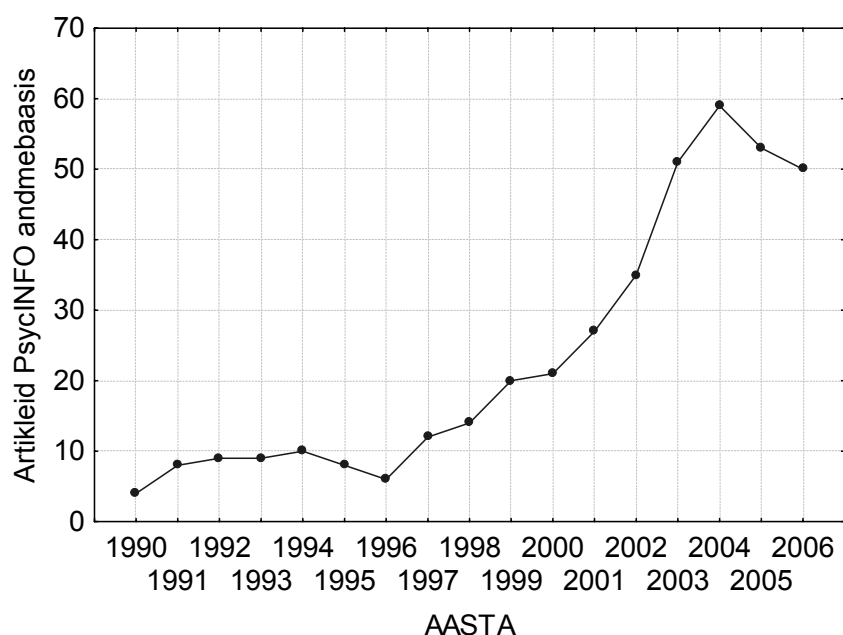
hästi nad tegelikult Endlit tunnevad. Ja külaliste ühine kingitus sünnipäevalapsele oli samuti äärmiselt tabav – mälestusteraamat, kus hulgaliselt nuppeid, seiku ja meenutusi Endlist, nii teadlase, koolipoisi kui ka hea sõbra rollis. Eks ole ka lihtne Endliga seotud mälestusi leida, sest, parafraseerides Roberto Cabezat, mis võiks olla mälu-uurijale meelde jäävam kui kohtumine Endel Tulvinguga!

Margus Ennok,

TÜ närvikliiniku teadur

EESTI PSÜHHOLOOGIA LAIAS MAAILMAS AASTAL 2006

Varsti saab kümme aastat sellest, mil ma hakkasin Eesti psühholoogia raamatupidajaks. Ja mida muud võibki oodata sellisest püsivusest, kui uut ülevaadet sellest, kuidas Eesti psühholoogia 2006. aastal maailmas välja paistis andmebaasi PsycINFO pilgu läbi. Koos teiste erialade abiga ilmus Eesti autorlusega kokku 50 artiklit. Kui keegi juhtub võrdlema 2005. aasta graafikut, siis näeb ta, et ka paari eelmise aasta arvud on veidi kosunud. PsycINFO on üsna aeglane ja mõnikord kulub mitu aastat enne, kui kanne andmebaasi tekib. Pole võimatu, et 2006. aastale lisandub ajaga veel mõni töö. Seega on vähemalt selge, et neli aastat järjest on õnnestunud avaldada üle poolesaja artikli, millest vähemalt üks autor on seotud Eestiga.

Joonis 1. Eesti autorlusega artiklite arv PsycINFO andmebaasis 1990–2006.

Kuidas Eesti psühholoogia siis 2006. aastal välja nägi? Kõige suurema mõjukusega tööd ilmusid teaduse tippajakirjades: Maarike Harro kardiovaskulaarsest riskist lastel ajakirjas *Lancet* (Andersen et al., 2006), Richard Villems India inimeste geneetilisest päritolust ajakirjas *PNAS* (Sahoo et al., 2006) ja Krista Kaasiku artikkel sellest, kuidas kestev pimedus reguleerib geenide ekspressiooni ajakirjas *Nature* (Zhang et al., 2006). Nagu karta võiski, pole ükski nende autoritest psühholoog ja ega ka teemad otse psühholoogia alla kuulu. Teise asjana, mis silma torkab on paras kogus töid pedagoogilise sisuga ajakirjades nagu näiteks *Journal of Language*,

Identity, and Education (Ehala & Niglas, 2006), *Instructional Science* (Pata et al., 2006), *Journal of Computer Assisted Learning* (Pedaste & Sarapuu, 2006a), *Interactive Learning Environments* (Pedaste & Sarapuu, 2006b) ja *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* (Ransdell et al., 2006). Näib, et kasvatusteadused hakkavad tasapisi varjusurmast ärkama. Tundub, et „päris” psühholoogia jääb üha enam vähemusse, kuid sündmuseks oli seegi, et Kenn Konstabeli ja Ann Virkuse töö sai ajakirja *European Journal of Personality* aastapreemia doktoritöö põhjal valminud artiklite kategoorias (Konstabel & Virkus, 2006). Hea märk on kindlasti see, et

autorite nimekirjas on päris noori psühholooge (Merle Nurmoja, Ann Virkus, Carolina Murd, Kätlin Peets, Liisa Raudsepp jt.)

Nii nagu mujal psühholoogias on kõige kindlam viis ennast nähtavaks teha uurides tervist või seda, kuidas alkohol, rohud või enesetapu mõtted seda mõjutavad (Harro et al., 2006; Kull, 2006; Kõlves, Värnik, Schneider et al., 2006; Kõlves, Värnik, Tooding et al., 2006; Lang et al., 2006; Põlluste et al., 2006; Vendt, 2006; Vendt et al., 2006; Öun et al., 2006; Ööpik et al., 2006).

Kokkuvõte võiks olla selline: täiesti normaalne aasta!

Jüri Allik

Eesti autorlusega publikatsioonid PsycINFO andmebaasis 2006

- Aavik, T., & Allik, J. (2006). Principles that People Seek to Avoid in Their Lives: Personal Values with the Opposite Sign? *Journal of Individual Differences*, 27(4), 185–192.
- Abramov, U., Raud, S., Innos, J., Kõks, S., Matsui, T., & Vasar, E. (2006). Gender specific effects of ethanol in mice, lacking CCK-sub-2 receptors. *Behavioural Brain Research*, 175(1), 149–156.
- Allik, J. (2006). Personality dimensions across cultures. In T. A. Widiger, E. Simonsen, P. J. Sirovatka & D. A. Regier (Eds.), *Dimensional models of personality disorders: Refining the research agenda for DSM-V*. (pp. 117–132). Washington, DC, US: American Psychiatric Association.
- Allik, J., & McCrae, R. R. (2006). Erratum to Allik and McCrae. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(4), 485–485.
- Andersen, L. B., Harro, M., Sardinha, L. B., Froberg, K., Ekelund, U., Brage, S., et al. (2006). Physical activity and clustered cardiovascular risk in children: A cross-sectional study (The European Youth Heart Study). *Lancet*, 368(9532), 299–304.
- Areda, T., Raud, S., Philips, M.-A., Innos, J., Matsui, T., Kõks, S., et al. (2006). Cat odour exposure decreases exploratory activity and alters neuropeptide gene expression in CCK-sub-2 receptor deficient mice, but not in their wild-type littermates. *Behavioural Brain Research*, 169(2), 212–219.
- Bachmann, T. (2006). Microgenesis of Perception: Conceptual, Psychophysical, and Neurobiological Aspects. In H. Ögmen & B. G. Breitmeyer (Eds.), *The first half second: The microgenesis and temporal dynamics of unconscious and conscious visual processes*. (pp. 11–33). Cambridge, MA, US: MIT Press.
- Bachmann, T., & Nurmoja, M. (2006). Are There Affordances of Suggestibility in Facial Appearance? *Journal of Nonverbal Behavior*, 30(2), 87–92.
- Ehala, M., & Niglas, K. (2006). Language Attitudes of Estonian Secondary School Students. *Journal of Language, Identity, and Education*, 5(3), 209–227.
- Harro, M., Oja, L., Tekkel, M., Aru, J., Villa, I., Liiv, K., et al. (2006). Monitoring physical activity in Baltic countries: The FIN-BALT study, HBSC and other surveys in young people. *Journal of Public Health*, 14(2), 103–109.
- Koka, A., & Hein, V. (2006). Perceptions of Teachers' General and Informational Feedback and Intrinsic Motivation in Physical Education: Two-Year Effects. *Perceptual and Motor Skills*, 103(2), 321–332.
- Konstabel, K., Aavik, T., & Allik, J. (2006). Social Desirability and Consensual Validity of Personality Traits. *European Journal of Personality*, 20(7), 549–566.
- Konstabel, K., & Virkus, A. (2006). How Similar Are the Conceptual and Empirical Structures of Personality Traits? *European Journal of Personality*, 20(5), 337–353.
- Kooskora, M. (2006). Perceptions of business purpose and responsibility in the context of radical political and economic development: The case of Estonia. *Business Ethics: A European Review*, 15(2), 183–199.
- Kreegipuu, K., Murd, C., & Allik, J. (2006). Detection of colour changes in a moving object. *Vision Research*, 46(11), 1848–1855.
- Kull, M. (2006). Health Inequality Among Estonian Women. *Health Care for Women International*, 27(2), 112–124.
- Kõks, S., Nikopensius, T., Koido, K., Maron, E., Altmäe, S., Heinaste, E., et al. (2006). Analysis of SNP profiles in patients with major depressive disorder. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, 9(2), 167–174.
- Kõlves, K., Värnik, A., Schneider, B., Fritze, J., & Allik, J. (2006). Recent life events and suicide: A case-control study in Tallinn and Frankfurt. *Social Science & Medicine*, 62(11), 2887–2896.
- Kõlves, K., Värnik, A., Tooding, L.-M., & Wasserman, D. (2006). The role of alcohol in suicide: A case-control psychological autopsy study. *Psychological Medicine*, 36(7), 923–930.
- Lahikainen, A. R., Kraav, I., Kirmanen, T., & Taimalu, M. (2006). Child-Parent Agreement in the Assessment of Young Children's Fears: A Comparative Perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(1), 100–119.
- Laidra, K., Allik, J., Harro, M., Merenäkk, L., & Harro, J. (2006). Agreement Among Adolescents, Parents, and Teachers on Adolescent Personality. *Assessment*, 13(2), 187–196.
- Lang, K., Väli, M., Szucs, S., Ádány, R., & McKee, M. (2006). The composition of surrogate and illegal alcohol products in Estonia. *Alcohol and Alcoholism*, 41(4), 446–450.
- Möttus, R., Pullmann, H., & Allik, J. (2006). Toward More Readable Big Five Personality Inventories. *European Journal of Psychological Assessment*, 22(3), 149–157.

- Mäestu, J., Jürimäe, J., Kreegipuu, K., & Jürimäe, T. (2006). Changes in Perceived Stress and Recovery During Heavy Training in Highly Trained Male Rowers. *The Sport Psychologist*, 20(1), 24–39.
- Nahar, N., Lyytinen, K., Huda, N., & Muravyov, S. V. (2006). Success factors for information technology supported international technology transfer: Finding expert consensus. *Information & Management*, 43(5), 663–677.
- Paaver, M., Eensoo, D., Pulver, A., & Harro, J. (2006). Adaptive and maladaptive impulsivity, platelet monoamine oxidase (MAO) activity and risk-admitting in different types of risky drivers. *Psychopharmacology*, 186(1), 32–40.
- Pastell, M., Aisla, A. M., Hautala, M., Poikalainen, V., Praks, J., Veermäe, I., et al. (2006). Contactless measurement of cow behavior in a milking robot. *Behavior Research Methods*, 38(3), 479–486.
- Pata, K., Lehtinen, E., & Sarapuu, T. (2006). Inter-relations of tutor's and peers' scaffolding and decision-making discourse acts. *Instructional Science*, 34(4), 313–341.
- Pedaste, M., & Sarapuu, T. (2006a). Developing an effective support system for inquiry learning in a Web-based environment. *Journal of Computer Assisted Learning*, 22(1), 47–62.
- Pedaste, M., & Sarapuu, T. (2006b). The factors influencing the outcome of solving story problems in a web-based learning environment. *Interactive Learning Environments*, 14(2), 153–176.
- Peets, K., & Kikas, E. (2006). Aggressive strategies and victimization during adolescence: Grade and gender differences, and cross-informant agreement. *Aggressive Behavior*, 32(1), 68–79.
- Platt, L., Bobrova, N., Rhodes, T., Uusküla, A., Parry, J. V., Rüütel, K., et al. (2006). High HIV prevalence among injecting drug users in Estonia: Implications for understanding the risk environment. *AIDS*, 20(16), 2120–2123.
- Pullmann, H., Raudsepp, L., & Allik, J. (2006). Stability and Change in Adolescents' Personality: A Longitudinal Study. *European Journal of Personality*, 20(6), 447–459.
- Purge, P., Jürimäe, J., & Jürimäe, T. (2006). Hormonal and psychological adaptation in elite male rowers during prolonged training. *Journal of Sports Sciences*, 24(10), 1075–1082.
- Pölluste, K., Habicht, J., Kalda, R., & Lember, M. (2006). Quality improvement in the Estonian health system--assessment of progress using an international tool. *International Journal for Quality in Health Care*, 18(6), 403–413.
- Ransdell, S., Barbier, M.-L., & Niit, T. (2006). Metacognitions about Language Skill and Working Memory among Monolingual and Bilingual College Students: When Does Multilingualism Matter? *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 9(6), 728–741.
- Reinsalu, K. (2006). Knowledge management in Estonian regional administration: Background, outputs, and unused resources. *Information Technology for Development*, 12(1), 63–76.
- Roots, K., Kairane, C., Salum, T., Köks, S., Karelson, E., Vasar, E., et al. (2006). Very low levels of cholecystokinin octapeptide activate Na-pump in the cerebral cortex of CCK-sub-2 receptor-deficient mice. *International Journal of Developmental Neuroscience*, 24(6), 395–400.
- Sahoo, S., Singh, A., Himabindu, G., Banerjee, J., Sitalaximi, T., Gaikwad, S., et al. (2006). A prehistory of Indian Y chromosomes: Evaluating demic diffusion scenarios. *PNAS Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 103(4), 843–848.
- Zhang, J., Kaasik, K., Blackburn, M. R., & Lee, C. C. (2006). Constant darkness is a circadian metabolic signal in mammals. *Nature*, 439(7074), 340–343.
- Teichmann, M., Murdvee, M., & Saks, K. (2006). Spiritual needs and quality of life in Estonia. *Social Indicators Research*, 76(1), 147–163.
- Tulviste, T., Mizera, L., & De Geer, B. (2006). Teenagers' Contribution to Family Mealtime Conversations in Estonia, Sweden, and the U.S.: A Comparative Study. In A. Columbus (Ed.), *Advances in psychology research*, Vol. 45. (pp. 159–180). Hauppauge, NY, US: Nova Science Publishers.
- Tõnissoo, T., Köks, S., Meier, R., Raud, S., Plaas, M., Vasar, E., et al. (2006). Heterozygous mice with Ric-8 mutation exhibit impaired spatial memory and decreased anxiety. *Behavioural Brain Research*, 167(1), 42–48.
- Tõru, I., Shlik, J., Maron, E., Vasar, V., & Nutt, D. J. (2006). Tryptophan depletion does not modify response to CCK-4 challenge in patients with panic disorder after treatment with citalopram. *Psychopharmacology*, 186(1), 107–112.
- Veerus, P., Hovi, S.-L., Fischer, K., Rahu, M., Hakama, M., & Hemminki, E. (2006). Results from the Estonian postmenopausal hormone therapy trial [ISRCTN35338757]. *Maturitas*, 55(2), 162–173.
- Vendt, N. (2006). 'Growth during the first six months of life in infants using formula enriched with Lactobacillus rhamnosus GG: Double-blind, randomized trial': Reply. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 19(6), 452–452.
- Vendt, N., Grünberg, H., Tuure, T., Malminiemä, O., Wuolijoki, E., Tillmann, V., et al. (2006). Growth during the first 6 months of life in infants using formula enriched with Lactobacillus rhamnosus GG: double-blind, randomized trial. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 19(1), 51–58.
- Vurma, A., & Ross, J. (2006). Production and Perception of Musical Intervals. *Music Perception*, 23(4), 331–344.
- Õun, A., Haldre, S., & Mägi, M. (2006). Use of antiepileptic drugs in Estonia: an epidemiologic study of adult epilepsy. *European Journal of Neurology*, 13(5), 465–470.
- Õöpik, P., Aluoja, A., Kalda, R., & Maaroos, H.-I. (2006). Screening for depression in primary care. *Family Practice*, 23(6), 693–698.

PSÜHHOLOOGIATEADMISTE JÕUDMISEST EESTI KULTUURI

Peeter Tulviste

Maa ilma tunnetamise semiootilised vahendid, niisama nagu nende abil loodud kujutelmad maailmast, on erisuguste kultuuride ja ajastute inimestel osalt õige erinevad. Niisama triviaalne on väide, et tervemõistuselikud ja teaduslikud, teaduslikud ja usulised jne. kujutelmad võivad va-

hel rahumeelselt koos eksisteerida, vahel aga on need omavahel rohkem või vähem vihases võitluses, olgu see siis kultuuridevaheline või leidku see aset ühe inimese hinges. Ja lõpuks on maailmas asju, mis teadus on ise avastanud ja mille kohta muud teadmist kui teaduslik polegi olemas.

Psühholoogia uurimisobjektis-

se kuulub niihästi selliseid nähtusi, mille kohta olid enne teaduse tulekut tavateadmised olemas, kui ka selliseid, mida enne teadust ei tuntud. Näiteks on piisavalt põhjust arvata, et alles Kreekas hakati kaks ja pool tuhat aastat tagasi küsima, kuidas see võimalik on, et me maailma meeltega tunnetame, või mis seaduspärasustele alluvad inimese

mõtlemine ja järeldamine. Kindel on, et suures osas tänapäevagi kultuurides jooksevad inimesed ringi maailma vaadates ja sellest mõeldes ilma, et oleks neid küsimusi iial esitanud.

Teistesse Euroopa maadesse on Vana-Kreekas tekkinud teaduslikud teadmised ja teaduslik mõtteviis kahtlemata jõudnud impordi korras. On loomulik küsida, kuidas see ühel või teisel maal käis, sest teadus(t)e jõudmine mingisse kultuuri mõjutab kahtlemata viisi, kuidas selle kultuuri inimesed maailmast mõtleavad.

Loodusteaduste jõudmist eesti kultuuri (väikese tähega!) on üksikasjalikult käsitlenud Vello Paatsi oma doktoriväitekirjas „Eesti talurahva loodusteadusliku maailmapildi kujunemine rahvakooli kaudu (1803–1918)”. Protsess oli alanud juba enne aastat 1803: „Juba 18. sajandil lisandusid talupoja usundilise maailmapilti esimesed ilmalikud raamatuteadmised geograafia ja looduse kohta. Tolle aastasaja mõned rahvaraamatud ja kalendrid tutvustasid juba pisut N. Koperniku heliotsentrilist maailmasüsteemi, maailmajagusi, eriti Euroopat ja kaugeid üksikmaid, jagasid praktilisi nõuandeid põllumajandusest, loomade ja inimeste ravist” (Paatsi, 2003, lk. 174).

Kirjeldatud lähenemisest inspireerituna valmis sel aastal Terje Ku-

rismanni seminaritöö „Eestikeelse psühholoogia-alase kirjanduse algus” (Kurismann, 2007), keda juhendasin. Tööl oli kaks eesmärki: selgitada välja, millal ja mis kujul jõudis eesti kultuuri teaduslik kujutelm psüühikast, ning koostada varaseima eestikeelse psühholoogia-kirjanduse esialgne bibliograafia. T. Kurismann töötas selle kirjanduse, väheste eranditega mitte raamatud, vaid artiklid, läbi, ja jõudis järgmistele järeldustele:

- psühholoogia harud, nagu me neid täna tunneme, reastuvad leitud publikatsioonide arvu põhjal järgnevalt: käitumispühholoogia, diferentsiaalpsühholoogia, tunnetusprotsessid, loomapsühholoogia, sotsiaalpsühholoogia, kliiniline psühholoogia, arengupsühholoogia;
- teemadest olid populaarsemad iseloom, kasvatus, emotsioonid, uni ja unenäod, rahvuslik iseloom,
- valdavalt lähtuti tollasest introspektiivsest assotsiatsioonistlikust filosoofilisest psühholoogiast, aga mida aeg edasi, seda enam kohtab evolutsionismi mõju ja alles noore eksperimentaalpsühholoogia andmeid;
- aastatest 1860–1880 võib leida pigem juhuslikku laadi üksikartikleid kui muud; aastast 1880 võib rääkida psühholoogiaartiklite järjepidevamast avaldamisest.

Niisiis jõudis psühholoogia inimesepilt meile tunduvalt hiljem loodusteaduslikust maailmapildist. 1917 ilmus esimene eestikeelne psühholoogiaõpik (Tschelpanow, 1917), mille järeleõnas raamatu tõlkija Nikolai Kann avaldab lootust, et Venemaal väga populaarne õpik „ka Eestis huvitust äratav selle ülitähtsa teaduse vastu, mille üle Eesti ajakirjad ja ajalehed siiaajani ainult mõne üksiku katkendi on toonud”. Järgnesid Jerusalemi (1921) ja Höffdingi (1923–1924) õpikud. Psühholoogia jõudis koolidesse, mis tähendas selle retseptsiooni uut etappi eesti kultuuris. Siinkohal jääb käsitlemata psühholoogia retseptsioon *Eesti* kultuuris – saksakeelsetes koolides, Tartu Ülikoolis. Niisamuti pakub huvi võrrelda psühholoogia jõudmist meile selle jõudmisega teistesse kultuuridesse lähedal ja kaugel – koos tagajärgedega, mis selle protsessiga kaasas käivad.

Kurismann, T., 2007. Eestikeelse psühholoogia-alase kirjanduse algus. Seminaritöö. Tartu. – 39 lk. – Käsikiri Tartu Ülikooli psühholoogia osakonnas.

Paatsi, V., 2003. Eesti talurahva loodusteadusliku maailmapildi kujunemine rahvakooli kaudu (1803–1918). Tallinn: TPÜ Kirjastus. – 206 lk. (Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaalteaduste dissertatsioonid 5.)

Tschelpanow, G., 1917. Psühholoogia õpik (keskkoolidele ja iseõppimiseks). Tallinn: G. Pihlaka raamatukaupluse kirjastus. – 228 lk.

Noppeid Terje Kurismanni seminaritööst (2007):

Sada aastat tagasi käsitleti iseloomuomadusena ka pessimistlikku ellusuhtumist, mille kohta võib lugeda järgmist: „Teadusliku pessimismuse kõrval on veel praktiline pessimism olemas, mida ühiselul irisemiseks nimetatakse.” Isemeelsusest kui inimese iseloomujoonest räägitakse, et peaaegu alati on see vaid „jõukamate inimeste nõtrus”.

Ajalehes „Linda” (1898) tuuakse artiklis „Pahandused” välja järgmi-

ne mõte: „On ju tõsi, et ilmas tihti asju ette tuleb, mille üle peame pahandama, aga need asjad iseenesest ei sigita iganes nii palju paha kui oma paha tuju.”

Mitmeid artikleid leidis 1900–1913 sellest, mis puudutasid loomade hingeelu. Näiteks ilmus ajalehes „Külaline” artikkel „Mõtled loomad”, milles välja toodud näiteid hobuste mõtlemisvõimest. Nende näidete varal arutletakse selle üle, kas loomad on võimelised mõtlema või peab paika nende teadlaste arvamus, kelle meelest „kõik loomade

juures ettetulevad psüühilised nähtused enam vähem primitiivsete mehhanismuste – alamate loomade juures tropismide, ülemate juures assotsiatsioonide peale jäävad; loogiline mõtlemine olevat inimese ainuomadus”. Artiklist „Loomade mõistus” toob autor välja võrdluse tummade inimestega, ta ütleb: „On palju tummasid, kellel kahtlemata kõrged vaimuanded on. Ainus põhjus, miks loomad oma mõtteid kõne abil avaldada ei või, on see, et nende häälepaelad selleks küllalt kõlblikud ei ole.” (Praeguseni säilinud mõtte-

viis, mida ahvidel tehtavate katsetega püütakse tõestada. – I.L.)

Enamasti antakse 1910–1912 mõtlemist puudutavates artiklites nõuandeid selle kohta, kuidas ja miks oma mõtteid rõõmsate ja õnnelikena hoida. Ajalehest „Küla-line” Dr. Georg Biedenkappi järgi: „Iseäranis õnnelikud tulivad aga mõtted metsaga kaetud mägedes päikesepaistelise ilmaga mõnusalt jalutades.”

W. W. Atkinsson (1912) selgitab oma raamatus mälu nõndaviisi: „Tähtsas väljaspool meelemärguse piirisi asuvas wallas asub meie mälu waranduseait. Sellest silmapilgust, kui me muljendi wastu wõtame, kuni selle silmapilguni, mil wiimane meelemärguse=wallas nähtawale tuleb, on arusaamisest väljaspool seiswad wõimend tööl.

Meie wõtame muljendi wastu ja paneme ta kõrwale. /.../ Ta asetatakse väljaspool meelemärgust olewasse waranduseaita./.../ Tahtmine annab väljaspool meelemärgust olewa aida töölistele käsu kaua aja eest ära pandud muljendid ütle otsida ning päewawalgele tuua.”

Noppis Iiris Luiga

Mõtteid Jakob Hurda „Inemisest”, mis ilmus „Tarto Kalendris” osade-na 1868–1870 ja 1873 ning mis anti uuesti välja Tallinnas, 1990. a. Vello Paatsi saatesõnaga.

Peatükk 12:

Inemise ja eläjä omma mõlemba eläwä looma ja omma nemä mitme ole-mise poolest tõine tõise sarnatse. Ent

siski om mõlembide wahel ka mitu suurembat ehk wähämbät wahet. (lk. 49) /---/ Mõne linnu opiwa kül ka inemiste käest sõnno perrä ütlemä, ent see sünnip kogoni nigu massina wiisi; lind tege ennegi wäljastpidi hääle perrä, ent mis sõna tähendäp, mis peräst tedä üteldäs, sedä temä ei tiijä. Nii kõnelevä nimelt papagoi mõnikörd õige palju inemisi keeli, ent mõistust ja omme mõttit ei awalda nemä sellega eälegi. Selleperäst sis ka inemiste seän mõistmata ja mõtte-ahtrat perräkõnelemist papakoi lo-bisemises nimitetäs. (lk. 50) /---/ Kes harinu ja terävä tähelepanemisega, wõip tõisel inemisel jo silmist ärä tunda, mis mees ta om, ehk missugu-ne täl südä ja kombe. (lk. 50).

KOOLILAPSE ELU EHK KIUSAMISEST EESTI MOODI

Kristiina Tropp, koolipsühholoog

Kuskilt on mulle meelde jäänud kellegi targa inimese mõte: „Senikaua, kui on lapsed ja kool, senikaua on ka kiusamist ja koolivägivalda”. Ei ole erandiks ka Eesti lapsed Eesti koolides. Ikka jõuavad avalikkuse ette õõva tekitavad lood sellest, kui julmad võivad lapsed üksteise vastu olla. Iga õpetaja oskab tuua terve hulga näiteid, kuidas üht või teist last on kaaslase või kaaslaste poolt terroriseeritud. Ja õpetaja näeb ju pahatihti ainult pinnavirvendust... Igal juhul on Eestis koolivägivald last räägitud juba päris pikka aega, tehtud on mitmeid uurimusi. Katsetatud on sekkumisvõtteid, välja töötatud on plaane turvalise koolikeskkonna tagamiseks.* Suure töö kiusamise vallas on ära teinud Lastekaitse Liit oma kiusamise vastaste projektidega nagu „Võitlus koolikiusamisega”**.

Kiusaja võitleb võimu pärast klassis ehk piinamine põhikooli moodi.***

Mis on siis muutunud näiteks viimase kümne aastaga? Suurem kiusamist käsitlev uurimus, mis jõudis avalikkuse ette 2006. aasta märtsis, teatas meile rõõmusõnumit, et kiusamiskäitumine on Eestis aastatel 2002–2005 vähenenud****. Sellest hoolimata on kiusamiskäitumisega seotud 15,5% õpilastest, kellest 6,9% on kiusajad, ohvreid on 7,6% ja kiusajaid/ohvreid on 1% õpilastest (Kõiv, 2006). Kuid mis siis täpsemalt muutunud on?

Kui käsitleda meediat ühiskonnas toimuva peeglina, võiks ka arenguliste protsesside kohta koolivägivalda osas saada teavet just ajalehtedest – ajakirjadest. Kui teha otsing kasutades märksõnu „koolivägi-

vald” ja „kiusamine” kolmes suuremas päevalehes – Eesti Päevalehes, Postimehes ja SL õhtulehes aastatel 1996 ja 2006, siis tulemuseks saame üsna võrdse arvu artikleid, milles ühel või teisel moel on koolivägivalda käsitletud.

Küll aga torkab silma muutus käsitletuste sisus. Aastal 1996 kirjutati ennekõike üldiselt kiusamise olemusest ja sekkumise vajadusest ning võimalustest. Sõna võtsid nii pedagoogid kui psühholoogid ning peamiselt tegeleti meedia vahendusel teavitustööga.

Aastaks 2006 on toimunud aga üsna suur sisuline nihe. Vähem on avaldatud niinimetatud teavitamistekste. Ja ka teavitustekstide sisu on muutunud. Nüüd juba käsitletakse kiusamise kohta tehtud uurimusi. Uue teemana tuleb sisse kiusamine interneti vahendusel. Ka koolivägivald käib tehnoloogia arenguga kaasas.

Olulisim muutus artiklite sisus võrdlusena 10 aasta taguste tekstidega on aga see, et trükki on jõudnud

* Näiteks: www.tamme.tartu.ee/avalik_tave/turvalineokk.html

** www.lastekaitseliit.ee

*** Koosneb kahest ajaleheartikli pealkirjast: Leino, M. (1996). Kiusaja võitleb võimu pärast klassis. *Eesti Päevaleht* ning Michelson, T. (2006). Piinamine põhikooli moodi. *SL Õhtuleht*.

**** Külalastatud: <http://www.epl.ee/artikkel/315653>

mitmed uudised vägivaldajuhtumite kohta. Ja üsna rabavad. Millest see tuleb? Kas aeg üldise teavitustöö tegemiseks on ümber saanud? Inimesed juba teavad, mis see koolivägiwald on ja keegi ei kahtle selle olemasolus. Või äkki ongi asi selles, et inimesed on juba nii teadlikud, et julgevad koolivägivallast ka avalikult rääkida? Või on selle taga puhalt tõsiasi, et vägiwald müüb? Isiklikult kaldun küll viimase variandi poole.

Koolivägivallaga juhtumite kajastamisega meedias käib kaasas oht. Korduvalt on kinnitust leidnud seos meedias kajastatava vägivallaga ning agressiivse käitumise sageduse vahel (Krahé, 2001). Kuid samas võib oletada ka seost ajakirjanduses käsitletud kiusamisjuhtumite ning seejärel toimuva koolivägivallaga vahel (Maeroff, 2000). Meedias kajastatu võib ühelt poolt anda lastele uusi ideid ning soodustada vägiwaldsete tegude kopeerimist, teiselt poolt aga muuta lapsi vähemsensitiivseks ohvri kannatuste suhtes ning suurendada tolerantsust vägiwaldsete tegude suhtes (Krahé, 2001; Maeroff, 2000).

„Meie klassis ei kaitse keegi Joosepit!”

Omamoodi murranguks koolivägivallaga käsitluses Eestis võib pidada

* Tsitaat filmist „Klass”

Ilmar Raagi filmi „Klass” jõudmist kinolinale ja seda mitmel põhjusel. See on vägagi mõjus film koolivägivallast, mida käidi klasside kaupa vaatamas. Vestlustes kolleegide ja õpilastega jõudsid minuni vägagi erinevad reageeringud filmis nähtule. Oli neid, kes olid väga rahul nii tõsise teema sedavõrd otsekohese käsitlusega. Oli neid, keda võttis nähtu väga mõtlikuks, eriti just õpetajate hulgas. Kuid oli ka neid, kes väljendasid sügavat muret filmi võimaliku mõju üle noortele. Sest olgem ausad, vägivallatsete repertuaari laiendamiseks leidis selles materjali küllagi. Igal juhul ei tohiks piirduda ainult õpilastele filmi näitamisega, sellele peaks igal juhul järgnema arutelu. Muidu jääbki mõnele noorele eredaimaks elamuseks filmis kasutatud krõbe sõnavara.

Eriti ettevaatlikuks teeb koolitulistamiste temaatika toomine Eesti kooli. Seniajani on see ju olnud pigem midagi maade ja merede taga ja mitte meie kallil kodumaal toimuvat. Ja kui päev pärast klassiga ühist filmivaatamist avaldab tõrjutud laps nõustaja juures arvamust, et „... äkki peaks kah püssi muretsema või koolimaja põlema panema...”, siis paneb ikka mõlema küll. Selles suhtes jagan igati Juku-Kalle Raidi muret tema kirjutises Õpetajate Lehes: „Paneb mõtlema, ega Ilmar Raag oma ideelise filmiga mingit lolluse ja kurjuse laegast avanud?

Tahaks uskuda, ehkki – nagu sõnas üks tuttav filmikriitik – võib juhtuda, et alles nüüd oleme me sunnitud hakkama lugema Sõnnikulehe tüüpi kollasest ajakirjandusest teateid õitsele puhkevast koolivägivallast.” (Raid, 2007).

Mis siis toob tulevik? Kas jätkub kiusamiskäitumise vähenemine, nii nagu see on uuringu põhjal toimunud 2002–2005. aastal? Millist mõju omab Eesti noortele film „Klass” ning sellele järjeks plaanitud seriaal? Loodame igaljuhul, et me ei pea kunagi Eesti ajalehest lugema pealkirja „Kiusatud õpilane tulistas oma kaaslasti”.

Krahé, B. (2001). *The Social Psychology of Aggression*. East Sussex: Psychology Press.

Kõiv, K. (2006). „Kiusamise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt”. Tartu: Vali Press

Maeroff, G. I. (2000). A Symbiosis of Sorts: School Violence and Media. *Choices Briefs*, 7, 3–6.

Raid, J.-K. (2007). Ilmar Raag ja isepäiselt käituv klass. *Õpetajate Leht*, 12.

MIDA TA MINUST KÜLL MÕTLEB?

Aave Hannus

Eestlastes tekitab äratundmisrõõmu anekdoot, mille puändiks elevanti vaatava eestlase mõte, et ei tea, mida nii suur loom minust mõelda võib. Neid protsesse, mille kaudu me jälgime ja kontrollime teistele jäetavat muljet ja teiste antavaid hinnanguid endale, nimetatakse eneseesitluseks (Schlenker, 1980). Kuna niihästi tippспорт kui harrastussпорт pane-

vad osalejaid sageli olukorda, kus nende tegevust ja selle tulemust saab hõlpsasti teiste tegelaste omaga võrrelda ja hinnata, siis võib sportijatel kergesti tekkida ka soov teistel kujunevaid hinnanguid endale soodsamas suunas kallutada. Käesolevas kirjatükis võetakse luubi alla eneseesitlus spordi kontekstis ning antakse mõned näpunäited selle kohta, kuidas spordi tegemise läbi endast paremat muljet jätta.

Spordipsühholoogia vaatevälja ilmus eneseesitlus jõuliselt 1992. aastal Mark Leary ülevaateartikliga, mis viitas selgelt asjaolule, et eneseesitluse protsessid mõjutavad spordiga seotud motivatsiooni, sooritust ning ka emotsionaalseid reaktsioone. Sellest alates on muljeloomise teema spordis armastatud.

Eneseesitluse all pakuvad huvi kaks protsessi: muljemotivatsioon ja mulje konstrueerimine. Mulje-

motivatsioon peegeldab soovi endast teatavat muljet luua. Muljemotivatsioon sõltub kolmest situatsioonilisest tegurist: sellest, kui oluliseks peetakse oma eesmärgi nimel teatava mulje loomist, nende eesmärkide väärtusest ja seni loodud mulje ning soovitava mulje tajutavast erinevusest. Näiteks võib ühel korralikul eestlasel olla soov jätta endast sportliku ja tervislike harjumustega auväärse kodaniku mulje, kuid talle tundub, et autoga postkontorisse ja piimapaki järele sõitmine ei võimalda sellist pilti luua. Ta usub, et tervislike eluviiside järgimine on suure väärtusega ning tal on ettekujutus, milline selliste eluviiside järgija peaks olema. Mulje konstrueerimine tähendab mulje loomise nimel tegutsemist. Näiteks jalutab kirjeldatud kodanik esmalt spordikaupade poodi ning seejärel spordiklubisse. Ta võtab spordikoti tööle kaasa, tassib isegi kontorisse, et kolleegid näeksid, mis plaanid tal õhtuks on. Ta läheb spordimeditatsioonilisele uuringule, et seltskonnas oleks võimalik rääkida maksimaalsest hapnikutarbimisest ja spordiarsti toitumissoovitustest. Ta kannab vabal ajal tuntud kaubamärgi spordijalatsid. Ta viib oma poja jalgpallitreanni või tennist mängima (tütar võib tõenäoliselt viilulitrennis edasi käia). Mulje konstrueerimine sõltub indiviidi mina-pildist, arvamustest selle kohta, milliseid muljeid on soovitatav ja milliseid ebasoovitav luua, rollipiirangutest, uskumustest selle kohta, millised on olemasolevad või potentsiaalsed muljed ning ka sellest, mida olulised teised meie arvates väärtuslikuks peavad. Kuna inimesed saavad sportlik olemise eest mitmesugust tunnustust, tähelepanu, kiitust (Leary, 1992), pole sugugi imestada, et suur osa inimesi üritab konstrueerida endast sportliku inimese muljet. Näiteks osaleb ratta- või uisumaratonil või külastab Tallinnas spordiklubi *Status Club*.

Eneseesitluse kontekstis uuritakse mitte ainult mulje konstruee-

rimist, vaid ka mulje formeerumist ehk seda, millised mõtted vaatlejal mulje loojast tekivad. Inimesed õpivad kasutama spordiga seotud tegevusi, mis annavad neile teatud soovitava sotsiaalse identiteedi. Spordiga tegelemine võib olla üks enesemääratlemise viise. Me ei tegeme sporti tehes mitte üksnes sportliku soorituse (*performance*) tegemisega, vaid anname ka teatud mõttes etenduse teistele inimestele.

Hoiakuid väljendades ja nendekohaselt tegutsedes mõjutame osavalt seda, mida teised inimesed meist arvavad. Tervisesportlased, kes käivad jõusaalis kangi sikutamas, tunnistavad näiteks, et nad kipuvad teiste juuresolekul tõstma suuremaid raskusi, kui oleks mõistlik ja turvaline, kuna soovivad juuresolijatele muljet avaldada (Martin & Leary, 2001). Veelgi kurvem on lugu siis, kui teistele mulje konstrueerimise nimel jäetakse midagi tegemata (mootorratturi kiiver pähe panemata) või tehakse midagi ebamõistlikku (seotakse haige põlv kinni, et treener ei märkaks vigastuse tõsidust).

Huvitaval kombel ei ole spordi harrastajatele omistatavad positiivsed omadused, näiteks sõbralikkus, tublidus, tarkus, sageli üldse seotud spordi harrastamisega. Kirjanduses viidatakse Thorndike sõnastatud halo efektile ning saatana efektile (*halo* vs. *devil effect*; Martin Ginis, Lindwall, & Prapavessis, 2007). Hindajatel kipub olema üldiselt hea mulje (tublid, targad tahtejõulised) spordi harrastajatest, mis kantakse üle spordiga mitteseotud konteksti, samas kui mittesportlikke inimesi nähakse hoopis ebasoodsamas (laisad, tahtejõuetud, rumalad) valguses. Õnneks või kahjuks ei kinnita seda kõik uurimused ning nenditakse, et seda tuleks küsida ka teistelt inimestelt peale üliõpilaste.

Vanemas uurimuses paluti hinnata muljeid, mille jätavad tennismängijad, golfimängijad, suusatajad, bowlingumängijad ja krossisõitjad

(Sadalla, Linder, & Jenkins, 1988). Esimeses faasis genereeriti hulk bipolaarseid omadussõnade paare (nt. kultuurne-mittekultuurne, usaldusväärne-mitteusaldusväärne, sõltumatu-alluv jne.). Teises faasis paluti (*sic!*) psühholoogia esmakursustel kirjeldada erineva spordiala harrastaja iseloomuomadusi. Ja mis selgus (siit kohe sõnum bowlingusõpradest psühholoogidele): vähemalt psühholoogia üliõpilaste poolt peeti bowlingumängijaid kõige vähem atraktiivseteks ja kõige vähem aktiivseteks ning ka mitte eriti kultuurseteks (kõige ebakultuursemateks peeti siiski tsikli vendi). Kõige positiivsema mulje jätsid muidugi tennisistid, golfarid kohe nende sabas. Tennisistid on hiljemgi korvpalluritest, golfimängijatest, pehme- ja võrkpalluritest atraktiivsemateks peetud (Linder, Farrar, Sadalla, Sheets, & Bartholomew, 1992). Spordisaali saadetud üliõpilased aga mitte lihtsalt ei püüa muljet luua, vaid isegi tajuvad enda pingutuse intensiivsust sõltuvalt loodava mulje lootusest. Nimelt leidsid Boucher, Fleischer-Curtian ja Gines (1988), et meeste tajutava pingutuse määr sõltus kõige suuremal koormusel jalgratast sõtkudes eksperimentaatori soost – naiseksperimentaatori juuresolekul hindasid suurimal koormusel (mitte väikesel ega keskmisel koormusel) rasisivad ja higistavad noormehed oma tajutavat pingutust väiksemaks kui meeseksperimentaatori juuresolekul. Oh, mis see väike asi ka mehele teeb! Naiste tajutavat pingutust juuresviibiva eksperimentaatori sugu ei mõjutanud. Ühes intrigeerivas uuringus paluti hinnata korvpallurit raadioreportaazi ajal, millest selgus, et hinnatav mängija mängib hästi. Pooltele osalejatele öeldi, et mängija on valge, pooltele, et tegemist on mustanahalisega. Kuulajad arvasid, et mustanahaline mängija on atleetlikum ja paremate kehaliste eeldustega, kuid teda peeti valgenahalisest mängijast kehvemaks mängujo-

nise lugejaks ja kavaldajaks (Stone, Perry, & Darley, 1997).

Rakendusliku spordipsühholoogia seisukohalt on üheks vahvaks ja väljakutsuvamaks enese-sitluse avalduseks enesehalvamine (*self-handicapping*). Nii kutsutakse tegevust, mis võimaldab omistada oma käitumise tagajärgi välistele või mittekontrollitavatele teguritele, konstrueerida olukorra, kus kaotada ei ole võimalik. Enesehalvamine väljendub nii käitumises kui enesekohastes avaldustes. Nii näiteks võib sportlane enne võistlusi pidutseda, ülekoormata ennast koolitööga, vähendada treeningute sagedust ja intensiivsust. See võimaldab peale ebaõnnestunud sooritust nentida, et paremat ei saanud sellistel tingimustel tahtagi. Sportlane esineb väidetega, et ei ole saanud rahulikult trenni teha, käis vanaema sünnipäeval, omavahel olles hoobeldakse pidutsemistega. Kooliõpilane väidab, et ei saanud kehalise kasvatuses tunnis pingutada, kuna kolm järeltööd ja kaks referaati on tema jõuvarud ammendanud. Kui vaatamata endale seatud takistustele siiski imekombel hästi esinetakse, on seda enam võimalik vastu rinda taguda – näete, kui raske mu elu on, aga ikkagi olen kõva naine/mees.

Teisest küljest avaldub enesehalvamine vabandustena, näiteks, et ollakse haige, vigastatud (mis mõnikord on muidugi ka objektiivne takistus), halvas tujus, ärev, eralises kriisis (Prapavessis, Grove, & Eklund, 2004) ning seetõttu ei olnud midagi oodata. Lootus säilib, et ühel päeval (järgmisel hooajal) puhuvad soodsamad tuuled, rohi on jälle rohelisem, arstid ravitsevad mu terveks ja siis ma alles paugutan! Enesehalvamist spordis toidab rammusalt avalikkuse surve kodumaale au ja kuulsust tuua. Kui maailmameistri tiitlit ei tule, vajuvad eestlased norgu ja hakkavad muretsema rahvusliku põlve või rahvusliku selja pärast. Milline sportlane tahaks sellise mure põhjustajaks olla! Coudevylle ja Martin

Ginis (2007) näitasid, et kui sooritajate tähelepanu suunata tulemuse saavutamise olulisusele, kipub avalduma käitumuslik enesehalvamine, võrreldes olukorraga, kus sooritaja tähelepanu on suunatud oma võimete realiseerimisele. Asjaolu, mille kohta rakenduslikul spordipsühholoogil on anekdootlikke näiteid käisest raputada. Kui sportlane keskendub võistlusel võitmise mõttele, jääb selle võrra vähem tähelepanu keskenduda oma tehniliste oskuste sooritamisele ja taktikaliste otsuste tegemisele, lisaks kergitab eelseisva sündmuse tajutav olulisus erutuse taset ning koos sellega lihastoonust, mistõttu ei suudeta oma keha enam tavapäraselt koordineerida. Osaka MM-lt naasnud Gerd Kanterile teatas Vabariigi President 1. oktoobri vastuvõtul, et nüüd jääb üle vaid kaks eesmärki: olümpiakuld ja maailmarekord. Loodan, et kettaheitkuningas mõistab võtta neid eesmärke väljakutsetena, mitte ootuse või – veel hullem – kohustuseks!

Lõpetuseks võiks tulla tagasi lihtsa eestlase eneseesitluse juurde. Heigo Klaos (2007) viis hiljuti ühes Tartu spordiklubis läbi harjutajate eneseesitluse uurimuse. Ta leidis, et võrreldes aeroobikaharrastajate ja sõudespinningu treeningul osalejatega oli jõusaalis treenijate muljeloomise käitumise intensiivsus oluliselt suurem. Jõusaalis treenijad kasutavad oluliselt enam figuuri rõhutavat ja muret valmistavaid kehaosi varjavat riietust, enda treenituse demonstreerimist spordiklubis, rannas ja teistes rahvarohketes paikades ning samal ajal varjavad raskete harjutuste sooritamise ajal pingutuse määra. Seega tundub, et jõusaalitreening pakub mitmeid leidlikke lahendusi endast soodsa mulje loomiseks. Võrreldes aeroobika ja sõudespinninguga, kus treeneri poolt etteantud harjutusi sooritatakse gruppis, võib jõusaalis rassides osavalt jätta need harjutused sooritamata, mis nõrgad küljed välja tooksid!

Kokkuvõtteks, sport pakub kuhjaga võimalusi endast väärtusliku mulje loomiseks. Need, kelle jaoks aktiivse, sportliku ning terve kodaniku mulje jätmine tundub väärtuslik, said loodetavasti inspiratsiooni. Edukat muljeloomist kõikidele!

- Boutcher, S. H., Fleischer-Curtian, L. A., & Gines, S. D. (1988). The effects of self-presentation on perceived exertion. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 10, 270–280.
- Coudevylle, G. R. & Martin Ginis, K. A. (2007). An experimental investigation of determinants and consequences of self-handicapping strategies across motivational climates. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29 Suppl, 153–154.
- Klaos, H. (2007). *Harrastussportlaste motivatsioon, enese-esitlemine ja psühholoogilised vajadused*. Magistritöö liikumis- ja sporditeadustes. Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskond. Tartu
- Leary, M. (1992). Self-presentational processes in exercise and sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 14, 339–351.
- Martin, K. A. & Leary, M. R. (2001). Self-presentational determinants of health-risk behavior among college freshmen. *Psychology and Health*, 16, 17–27.
- Martin Ginis, K. A., Lindwall, M., & Prapavessis, H. (2007). Who cares what other people think? Self-presentation in exercise and sport. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of sport psychology* (3rd ed., pp. 136–157). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Linder, D. E., Farrar, D., Sadalla, E. K., Sheets, V., & Bartholomew, J. (1992). Stereotypes of female athletes. Paper presented at the meeting of the North American Society for the Psychology of Sport and Physical Activity, Pittsburgh, PA.
- Prapavessis, H., Grove, J. R., & Eklund, R. C. (2004). Self-presentational issues in competition and sport. *Journal of Applied Sport Psychology*, 16, 19–40.
- Sadalla, E. K., Linder, D. E., & Jenkins, B. A. (1988). Sport preferences: A self-presentational analysis. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 10, 214–222.
- Schlenker, B. R. (1980). *Impression management: The self-concept, social identity, and interpersonal relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Stone, J., Perry, Z. W., & Darley, J. M. (1997). „White men can't jump?": Evidence for the perceptual confirmation of racial stereotypes following a basketball game. *Basic and Applied Social Psychology*, 19, 291–306.

SEKSUAALNE EESTI

Toivo Aavik

Põhjamaade Kliinilise Seksuoloogia Assotsiatsiooni Teaduse ja Hariduse Akrediteerimise Komisjoni liige ja Eesti Akadeemilise Seksuoloogia Seltsi juhatuse liige.

Toimub laevahukk. Pääsevad eestlane ja venelane. Nad mõlemad ujuvad eraldi saartele ja elavad seal 40 aastat. Toimub teine laevahukk ja pääseb üks naine. Ta ujub venelase saarele. Venelane mõtleb, et pole 40 aastat saand ja et tuleb kätte ja teeb siis asja kohe ära. Seksinud naisega, läheb ta saare äärele ja lõugab eestlasele: "Mul on selline asi, mida sa pole 40 aastat saand ja väga tahad. See on maailma parim asi. Uju kähku siia!". Eestlane hakkabki ujuma: "Mulgikapsad, mulgikapsad..."

Kahtlemata võib leida internetist ka sadu teisi nalju, mis kõik kirjeldavad seksuaalsust ja eestlast sellega seoses. Mõned nendest naljadest on rohkem tõde kirjeldavad, mõned mitte. Oma geograafiliselt asupaigalt oleme me otse Ida ja Lääne vahel, kuid raske oleks uskuda, et me oleksime teineteistest niivõrd erinevad – nagu eelnevast naljast võiks paista.

Vanasti olid kõik moraalsemad

Meie kultuuri on juba pea 8 sajandit mõjutanud kristlik moraal, mis kutsus üles karsklusele ja seksuaalkäitumise piiramisele. Aga ega eestlased sellest hoolinud. Veel 19. sajandi lõpus üks tundmatu saksa soost isik kirjeldas eestlasi kui hüperseksuaalseid ja rõveda, kes nii kui võimalus juhtus kohe seksima hakkasid. Ja viljavõtu ja paljude teiste tööde lõppu iseloomustasid innukad seksimised lakas heinte sees. Selles kontekstis võib muidugi mõista ka kiriku manitsusi ja vallasemade häbipinki istutamist, sest ega tol ajal veel rasestumisvastaseid vahendeid tuntud ja seksuaalkasvatust polnud ollagi. Kogu info liikus edasi põhiliselt seksuaallegendide ja muinasjuttude

vahendusel ning praktiliselt ise järgi proovides. Loomasoolikast omatehtud kondoomid eriti vastu ei pidanud ja ega teatud kuufaasis joodud ravimiteed aidanud ka kedagi. Igatahes olid vallaslapsed tollal kogukonnale suureks koormaks, sest ega siis seksist ainult räägitud – ikka rohkem tegutseti. Seega polnud need meie esivanemad ka mingid moraaliühend.

Tahaks, aga ei saa...

Sageli küsitakse, milline vahetorkade sagedus on normaalne. Selliseid norme on väga raske välja käia, sest huvi seksi vastu on inimeseti väga erinev ja ka sama inimese puhul igal perioodil isesugune. Kui võrrelda eestlase seksimissagedust meie naabrite – näiteks soomlaste, rootslaste või venelastega, siis eestlane seksib keskmiselt 1,5 korda nädalas ehk aastas 68–74 korda. Kui eestlased oleksid sellega rahul, siis võiks tõepoolest väita, et me oleme nii unikaalsed. Kuid see pole nii – eestlased on tunduvalt vähem rahul oma seksimise sagedusega kui meie naabrid. Uuringute kohaselt sooviksid aga püsisuhtes olevad paarid veelgi enam seksida. Nimelt tunneb tervelt 60% Eesti meestest ja 45% naistest, et nende praegune intiimelu võiks olla seksirohkem. Võrreldes meie naabrite soomlaste ja venelastega on need protsendid peaaegu neljandiku jagu kõrgemad.

Üldiselt on nii, et ümbritsev kultuurikeskkond paneb paika nii seksimise sageduse kui ka selle repertuaari ulatuse. Üheks oluliseks erinevuseks Põhjamaadest on see, et eestlastel on ikka veel levinud arusaam, nagu oleks seks vaid noorte ja ilusate jaoks. Kindlasti meeldib meile mõelda, et need ontlikud vanainimsed, kes on kogu elu meie eest hoolt

kandnud ja nüüd teleri ees Aktuaalse Kaamera uudiseid arutavad – on meid leidnud kapsalehe alt või vähemalt on meid kurg Egiptusest toonud. Niivõrd ebaloomulik tundub mõte, et nad on kunagi teinud midagi sellist, mida meie teeme või tahaksime teha. Samas kui Põhjamaades on täiesti enesestmõistetav, et seksi naudivad ka 70 ja vanemad inimesed.

Eestlase seksuaalsust võivad mõjutada ka esmapilgul kõige tühi- semad ja väiksemad asjad, näiteks suuseksist põhilisemad loobumised on see, et inimesed ei viitsi korralikult igal õhtul ennast alt pesta. Samuti võib liiane küüslaugu tarvitamine või muude "lõhnavate" toiduainete kasutamine tekitada tõrke, mis rikub ka hilisemad seksisooovid. Seepärast on sügisene hingamisteede haiguste periood seksi koha pealt üks raske periood. Samuti kuulub nn kommunaalprobleemide juurde ka see, et väga tihti magavad eestlaste lapsed vanematega samas toas, mis seab olulised piirangud vanemate seksuaalkäitumisele.

Seega võime järeldada, et olemasolevad suhtelised kõrged seksisooovide numbrid ei iseloomusta mitte eestlaste suurt seksisu, vaid pigem meie allasurutud seksuaalsust ning selline surutus võib viia igasuguste fantaasiate lokkamisele.

Loodame iseendale

Eneserahuldmine on kindlasti läbi sajandite olnud üks kuumemaid teemasid psühhiaatrias. Šveitsi arst Tissot, kes avaldas 1741 raamatu *Onanism*, mis tõlgiti kiiresti pea kõikidesse Euroopa peamistesse keeltesse, kirjeldab neid mõjusid nii: kehavedelike kadu põhjustab vaimuhaigust ja kehalisi haigusi, keelati nii meestel kui naistel tupesekretsiooni eritamine. Kraft-Ebbing süüdistas eneserahuldamist homoseksuaalsuse tekkes, steriilsuses ja paljudes muude hädades. Sellest

ajast ongi pärit hirm, et ülestimuleerimine võib olla kahjulik. Ometi on nii, et tänapäeval rõhutatakse just eneserahuldamise olulist osa täiesti terve ja normaalse seksuaalsuse kujunemises ja pigem arvatakse, et masturbeerimise puudumine viitab mingile raskele probleemile. Kui veel 20 a tagasi võis seksuoloogi juurde tulnud eestlane silmad maha lüüa ja väita, et ta ei masturbeeri, siis tänapäeval on leitud, et pigem valetatakse, et masturbeeritakse. Mine tea, mida seksuoloog muidu arvab... Kuigi uuringute kohaselt on eneserahuldamisega tegelenud Eestis 92% mehi ja 64% naisi, siis on see madalam arv kui meie naabrite juures. Kas on selle põhjuseks eestlaste tuimus või mingi sotsialismi-aja pärand, kuid eestlased tegelevad eneserahuldamisega keskmiselt 2,4 korda harvem kui seda teevad meie naabrid soomlased ja rootslased. Samas jällegi eestlastest mehed tegelesid eneserahuldamisega 2,4 korda sagedamini kui kohalikud vene mehed. Sagedamini tegelevad sellega linnas elavad eestlased ja oli selge trend selles suunas, et mida kõrgem on inimese haridus, seda sagedamini ka eneserahuldamisega tegeldakse.

Kui vastassugu ei aita, siis...

Kuigi uuringud näitavad, et just eesti naised tegelevad oluliselt vähem eneserahuldamisega kui mehed, siis kompenseerivad naised selle ilmselt mingil määral seksisuhetega oma-soolistega. Nimelt 8% naisi on olnud homoseksuaalne kogemus, samas mehed väidavad, et on seda proovinud vaid 6% juhtudest. Kas on tegemist ka tegelikkuses vähema huviga või lihtsalt varjatakse seda fakti – seda

on raske öelda, kuid kindlasti võib väita seda, et naiste omavahelisi intiimsuhteid tajutakse Eestis kindlasti enam positiivsematena kui meeste omasid. Paljudele meestel on erutav mõte näha kahte naist omavahel seksimas ja võib isegi väita, et biseksuaalsus on naiste seas isegi mingil määral moeasjaks muutunud.

Räägime seksist liiga vähe.

Normaalne sagedus seksimisel sõltub palju inimesest, sest norm on see, mis on inimesele meelepärane. Raske on aga õnneliku seksuaalelu elada kui need normid on kahel inimesel väga erinevad. Selleks et probleemidega suhtes toime tulla, tuleb omavahel rääkida. Eestlaste kõige sagedasem seksuaalteemaline suhtlemine hõlmab aga rohkem etteheidete tegemist „süüdlasele”, kellel on niigi raske. Kui ka vastastikku usaldavast ja avatud vestlusest pole kasu, siis tuleb pöörduda spetsialisti poole. Spetsialisti juures jagunevad eestlased selgelt kahte gruppi – ühed on need, kes mingi hinna eest ei soovi oma seksuaalsusest rääkida – isegi siis kui on ilmselge, et see on oluline teema. Teised aga üritavad terapeudile ainult oma seksuaalelust rääkida ja igal mõistlikul terapeudil tekib küsimus – mida varjata püütakse? Samas on lähisuhtes üsna keeruline eristada põhjust ja tagajärge – kus seksiprobleemid on suhte probleemide aluseks – kus nad on tagajärg. Mõlemad variandid on võimalikud.

Mis saab tulevikus?

Eesti on üks avatud paigake siin tuulise Läänemere kaldal. Selles suhtes oleme me ka nagu sümbioos Ida ja

Lääne vahel – avatud kõigele. Ja see on hea. Nagu teistest kogu maailma mõjutavatest sündustest, nii ei jää ka eestlase seksuaalsus muutumatuks ja puutumatuks näiteks interneti mõjutustest. Kindlasti on muutunud suhte loomise formaat, meedia kaasabil kontakti otsimise viisid – üha rohkem eestlasi otsib ja leiab endale partneri interneti vahendusel. Üha rohkem eestlasi istub õhtuti arvuti taga ja suhtleb MSNis – unistades reaalsest seksist, mida ikka pole. Ka on muutumas suhte ja seksuaalsuse standard. Kui varem pidi inimene ennast selgelt identifitseerima kas mehe või naisena, siis tulevikus ilmselt tuleb seda spektrit avaramaks muuta, lisaks biseksuaalidele ja homoseksuaalidele tuleb ilmselt arvestada ka „teatud juhtudel homoseksuaalide”, transseksuaalide ja paljude muude identiteetidega. Ka inimese kehakuju ja arusaam oma kehast läheneb üha enam virtuaalstandardile – superilu ja megakehalisus on olulised ja selle saavutamiseks pööratakse üha enam ilulõikuste jms poole.

Eestlaste hoiakud aga muutuvad ilmselt üha enam polariseerunumaks – suureneb nende hulk, kes peavad seksuaalsust ülioluliseks osaks nende elus ja ka nende hulk, kes üritavad kõigi vahenditega selle vastu võidelda.

Kasutatud on andmeid raamatust „Seksuaalsus Eestis. Ajalugu. Tänapäev. Arengud” (koostanud Elina Haavio-Mannila, Kai Haldre, Osmo Kontula ja Olev Poolamets, toimetanud Ingvar Luhaäär, Eesti Akadeemiline Seksuoloogia Selts 2006) ja Eesti Akadeemilise Seksuoloogia Seltsi kolleegide dr. Imre Rammuli ja dr. Olev Poolametsaga personaalsete vestluste mõtteid.

KUIDAS MURETULT „JAH” ÖELDA?

Lapsepõlv on keeldude aeg. Väike inimene tahab midagi, aga talle öeldakse „ei”, „Seda ei tohi üldse”, „seda ei tohi nii palju”, „seda ei tohi nii sageli” jne. Tasapisi õpib inimene end nende piiride sees hästi tundma.

Lõpuks õpib ta endale ise „ei” ütleva. Tahaks, aga ei, see pole kasulik, tervislik, ilus, viisakas jne. Ehkki ka nii võib elada, on hulk elanikke pahurad ja rahulolematud. Nad justkui elavad, aga mis elu see selline

on. Pealegi on alati igas koosluses mõni indiviid, kes pole lasknud end kasvatusmasinast mõjutada. Millised ka pole olnud asjaolud, pole ta õppinud ütleva „ei”. Ta ütleb „jah muidugi”, „miks mitte”, „mulle ka,”

„mina ennekõike”. Sellised inimesed tekitavad pahameelt ja kadedust. „Miks tema võib?” Meie piirame end, aga tema laseb käia. Meie seisame vaguralt sabas, aga tema läheb ette. Meie ootame rohelise tule ära, aga tema paneb punasega üle. Meie ütleme viisakalt ära, kui külla kutsutakse, aga tema tulebki. Meie roolis ei napsita, tema aga küll. Seda nähes tahaksid tegelikult paljud inimesed õppida „jah” ütlemas seal, kus nad varem on keeldunud või ennast (ja teisi) piiranud. Et neile vastu tulla, on loodud uudne koolitusprogramm, mis aitab vastuolemise tõkkest üle. Õpitakse ütlemas „jah” erinevates olukordades, kus inimene oma senist programmeerimist mööda ütleks „ei” ja jääks seejuures õnnetu näoga kaduvale võimalusele järele vaatama.

Õpitakse nõustumise filosoofiat ja kindlaid võtteid.

„Jah” ütlemise filosoofia iva on oma isikliku ruumi pidev avardamine. Me teame, et kogu elusloodus liigub üha uute võimaluste otsimise ja uute territooriumite vallutamise teed. Iga taim püüab haarata võimalikult suurt maa-ala, et saada endale rohkem valgust ja rohkem toitaineid mullast. Samuti käitub ka üksikloom. Nõnda käituvad ka terved taime- ja loomaliigid. Seega nad ütlevad „jah”. Nad ei piira end seepärast, et kellelgi veel, nende kõrval, on midagi vaja. See ongi „jah-filosoofia” nurgakivi – mitte piirata oma võimalusi ja vajadusi, vaid avardada neid. Alati leidub keegi, kes on valmis oma vajadustest loobuma, oma õigusi piirama ja siin ongi meie šanss, öelda: „Jah, ma võtan selle”.

Mõned näited kõhklejaile jah-õpetuse huvilistele sellest, milliseid võtteid saab ladusalt kasutama õppida.

Pidulik „jah”. Nagu tuntud loos Lutherist, kes teatas, et siin ma olen ja teisiti ma ei saa.

Kindel „jah”. „Kas võtame veel ühe klähvi?” küsib sõber, kui ülejäänud võtjad on juba ära vajunud. Me teame, et homme valutab meil pea, et tööandjale meie pohmellis nagu ei meeldi. Võimalik, et meil järgmisel päeval veidi käed värisevad. Me teame, et napsitada ei ole tervislik. Kuid me võtame oma tahtejõu kokku ja ütleme „jah, muidugi”. Seejuures kindla hääletooniga, et pakkuja ei peaks üle küsima „oled sa kindel?” või „mõtled sa seda tõsiselt?”

Vaikiv „jah”. Töötate riigiametnikuna. Teile tehakse ettepanek võtta altkäemaksu, et aidata ettevõtjal bürokraatlikust masinavärgist kiiremini läbi tulla. Te teate, et see pole ilus. Teate, et see on lausa keelatud ja et vahelejäamisel võib saada karistada. Sel puhul on võimalik kasutada vaikivat „jah”-i. Te vaatate säravate silmadega pakkujale otsa, võimalik on pilgutada silma, või noogutate hästi kergelt.

Rikkis plaat. Vahel tuleb oma „jah” puhul olla küllalt järjekindel, sest ümbritsevad inimesed ei taha seda kuulda. Nad on esimesest „jah”-ist imestunud ja püüavad seda pöörata arusaamatuseks või müraaks. Näiteks olete te igava loengu ajal sattunud elavasse vestlusse oma naabriga. Lektor kõhatab ja jääb wait. Te ei pane seda tähele. Ta kõhatab tähendusrikkalt. Te märkate seda, aga vestlus naabriga on väga huvitav. Lektor pöördub teie poole ja küsib: „Ehk tahate ise minu kohale asuda?”. Te olete sellest pakkumisest meelitatud ja nõustute. Lektor on teie vastuses pettunud. On näha, et tal oli pakkumist tehes mingi tagamõte, et ta ootas „ei”-d. Nüüd tuleb teil enda juurde kindlaks jääda. Teil tuleb väljendada oma soovi uuesti kindlal tooniga, aga nii, et lektor ei solvuks. „Jah, ma olen seda võimalust tegelikult salamisi ammu oodanud ja olen teile pakkumise eest väga tänulik.” Lektor muidugi teeb mossis näo ja üritab juttu mujale pöörata: „Püüdke nüüd mõneks ajaks keskenduda minu jutule, ke-

vadel ootab teid ees arvestus.” Teie jääte endale kindlaks ja ütlete: „Ma olen tõesti väga huvitatud auditooriumile oma viimastest asjakohastest ideedest rääkima. Ja kuna te seda võimalust nii lahkesti pakkusite, haaran ma sellest kinni.”

Hea ilma „jah”. Te ütlete „jah” täna, aga lubate kaaluda sellest loobumist paremate tingimuste saabudes. Sage on olukord, kus teil on õigus millelegi, aga ümbritsevad püüavad teid kallutada seda õigust endaga jagama. Te lähete sõbraga mööda teed ja leiате õuna. Muidugi teeb sõber juttu, et: „Sa ei söö seda ju ometi üksinda ära”. Selles olukorras on suur kiusatus öelda: „Ei, muidugi mitte”. Aga siiski tasub proovida: „Jah, selle esimese leitud õuna ma söön üksinda, aga iga järgmise puhul...” Nii jäätate ka „ei”-le ukse lahti järgmisteks võimalusteks.

Viide heale tervisele. Vahel on vaja õigustada oma „jah”-i, et teised seda otsust paremini vastu võtaksid. Näiteks on sage olukord, kus külas olles on liialt „viimane hea suutäis”. Meid on õpetatud end sellest hoidma. Viisakas on viimast mitte võtta. See jääb pererahvale kiituseks ja tasuks mõnusa olemise korraldamise eest. Seega meie ütleme sellele vaikivas kooris „ei”. Aga miks mitte ükskord öelda siiski „jah”? Te olete viimasel nädalal tublisti trenni teinud, käinud üle päeva sörkjooksu tegemas ja söögiisu on oluliselt kasvanud. „Jah”, ütlete te kõva ja selge häälega „see viimane tükki sobib väga hästi tahtejõulisele tervisesportlasele.” „Kui ma ei oleks nii heas kehalises vormis, ei hakkaks ma isegi mõtlema „viimase hea suutäie” võtmisele. Aga praegu sosistab mu intuitsioon mulle kõrva, et see on mulle parim”. Selline „jah” viitega heale tervisele on veenev, tublide päralt on maailm.

Kuula ja siis ütle „jah”. Te ütlete „jah” ja kohtate vastuväiteid. Sel juhul on otstarbekas kaassuhtlejat tä-

helepanelikult kuulata, et siis uuesti oma „jah”-iga välja tulla. Kujutlege end istumas osakonna koosolekul ja peale pikka ja veenvat esinemist küsib teie ülemus retooriliselt: „Kas kellelgi on vastuväiteid?” Te teate õiget vastust, aga siin on teie šanss. Te ütlete oma „jah”-i. Juhi näost peegeldub hämmeldus. Ta asub oma

veenva, hästi kätteõpitud esitlusega otsast peale. Ja peagi on ta taas hästi ettevalmistatud finaalis. Ta vaatab karmilt ja äraootavalt just teile otsa ja küsib: „Kas kellelgi on veel vastuväiteid?” Ja jälle on teil võimalus öelda oma „jah” ja nii võib see kesta nii kaua, kuni juht väsib ja lõpuks annab teile võimaluse oma vastu-

väited sõnastada.

Kui teile tundub, et ülalkirjeldatu on teile, siis öelge sellele võimalusele: „Jah.” Leidke endale aega, võtke kaasa pangakaart ja tulge koolituskursusele.

Arno Baltin

psühholoog ja staažikas koolitaja

UUED LIIKMED

AIRE RAIDVEE

Ta teeb asju eelkõige sellepärast, et need on huvitavad – ja tema huvi jätkub kübernetikast müstikani välja. Teiseks teeb ta asju sellepärast, et ta tajub, et need on kellegi või millegi jaoks vajalikud. Seejuures vajalikud mitte niivõrd talle endale, sest Aire on üks neid meie kultuuris üldjuhul vähemusse jäävaid inimesi, kelle jaoks ühiskondlikud huvid paistavad olevat olulisemad kui isiklikud huvid.

Marika Paaver

KRISTJAN KASK

Lisaks aitavad Kristjani õpetamis- ja nõustamiskogemused tal mõista nii seda, mida inimesed ütlevad, kui ka seda, mida nad ütlemata jätavad.

Triin Hannust

RENÉ MÖTTUS

Pikki aastaid Renéga samas ruumis töötanuna oskan tema iseloomustamiseks välja tuua järgmist: /---/2. Töö ajal on hõivatud järgmiste tegevustega: 2.1. artiklite kirjutamine; 2.2. loengute ettevalmistamine; 2.3. muud tegevused.

Kenn Konstabel

ANNELI VEISSON

Minu esimene kokkupuude Anneliga oli 1997. aastal Dublinis, kus ta osales „kaasasoleva isikuna” 5. Euroopa pühholoogiakongressil. Juba siis, gümnaasiumiõpilasena, näitas ta üles huvi nii psühholoogia kui enesearendamise vastu, samuti suurt iseseisvust probleemide lahendamisel.

Kadi Liik

ASTRA SCHULTS

Astral on laialdased teadmised arengupsühholoogiast, mis on pärit nii primaarsetest (vrdl. näiteks Piaget’ga) kui ka sekundaarsetest allikatest.

Triin Hannust

PIRKO TÕUGU

Olen kogenud Pirkot, kes teab ja ka oskab, kuid ei võta teadmisi omaks pimesi, kes tunnetab oma piire ka alustava koolitajana.

Salli Põldvere

VAIKE KUMARI

Kui ta aga astus meie magistriõppesse, jäi ta seminarides kohe silma oma kiire taibuga uut haarata ja praktilise leidlikkusega seda tegelikkuses rakendada.

Maie Kreegipuu

KAIA LAIDRA

Seega on Kaia mitte üksnes avaldanud oma eriala parimates ajakirjades, vaid ka tema töid on teiste uurijate poolt märgatud ja hinnatud.

Jüri Allik

JÜRI SAAR

Jüri Saar on Eesti ainus TÜ psühholoogia osakonna lõpetanud vilistlane, kes on kaitsnud lisaks psühholoogiateaduste kandidaadi (PhD) kraadile ka õigusteaduste doktorikraadi kriminoloogias.

Talis Bachmann

KADRI KÕIV

/---/ soovitan Kadri Kõivu täitma kõiki EPL-i ränki ülesandeid igavesti, kuna ta on selle endale võimete ja pühendumusega igati ära teeninud /---/

Jaanus Harro

PEETER PRUUL

Peeter on osavalt ühendanud ärevuse ja depressiooni sümptomitega patsiendi nomoteetilise kontseptualiseerimise traditsiooni patsiendi individuaalsete eesmärkide ja püüdluste fooni analüüsiga, lubades sel moel mõista patsiendi käitumise ja eneseregulatsiooni mehhanisme.

Aave Hannus

KUS ME KÄIME?**375 aastat Tartu Ülikooli, 30 aastat Euroopa nägemistaju konverentsi.**

Sel aastal kogunesid kooskäimishuvilised nägemistaju uurijaid 27.–31. augustiks Itaaliasse, Arezzo linna, kus toimus pidulikumalt kui tavaliselt iga-aastane European *Conference of Visual Perception (ECPV)*.

30nda konverentsi ajaloolisust rõhutas väga sobivalt toimumispaik, sest Arezzo linna ajaloo rääkimist alustatakse 11. sajandist, ajast, mil muistsest etruskide linnast ja vahepeal Rooma sõjaväe kolooniast sai vaba linn. Selles linnas on elanud paljud kuulsad õpetlased, skulptorid, kunstnikud ja poeedid. Näiteks nimetab Arezzot oma kodulinnaks Petrarca, Guido Arezzost (muusika üleskirjutamise arendaja), ja Michelangelo Buonarrotti (maalikunstnik ja skulptor). On täiesti iseenesest mõistetav, et sellises linnas alustati konverentsi avaloenguga, mis toimus Püha Frantsiskuse kirikus (Chiesa di San Francesco), milles on osaliselt säilinud kuulus „Tõelise risti legendi” fresco, maalitud Piero della Francesca poolt. Selles kirikus pidas avaloengu Christopher Tyler, PhD, Smith Kettewell Eye Research instituudist, San Francisco’st ning loengu teemaks oli „*The Science of Perspective in Renaissance: Urbino and Arezzo*”. Hiiglaslik kirik oli huvilistest konverentsikülastajaid täis, kuid kahjuks ei ole kirikud mõeldud mikrofoniga loengu pidamiseks ning seega jäi jutu sisu paljude-

le kuuldamatuks. Õnneks ei iseloomustanud see apsakas kogu konverentsi organiseeritust. Vastupidi, itaallased said kogu konverentsi organiseerimisega (ajagraafikutest kinnipidamine, konverentsi ruumide jaotus ja paigutus jne) väga hästi hakkama. Igal nurgal seisis abivalmis itaalia psühholoogiatudengid ja pisimagi probleemi korral võis loota lehivate lakkidega noorte da Vincide abile. Avapäeva üritused lõppesid Piazza Grandel toimunud banketiga, kus lauad olid lookas Toscana delikatessidest ja veinist ning lõpuks demonstreeriti meile väljakul keskaegset rüütliturniiri kogu oma hiilguses. Mis tähendab seda, et enne kui rüütlid oma hobustel piikidega erinevaid märklaudu hakkasid ründama, vaatasime umbes tund aega lippudega vehklevaid sukkpükstes mehi ja kuulasime fanfaaride orkestri esituses mitmeid palu.

Sel aastal oli mõeldud ka sellele, kuidas konverentsi viia laiematesse massidesse. Kõige esimese konverentsipäeva hommikul üllatas meid konverentsihoonete ees lärmav loomakaitsjate demonstratsioongrupp. Jagati itaaliakeelseid lendlehti loomkatseid tegeva Alessandra Angelucci vastu, kes uurib primaatide V1 neuroneid ning seda kuidas ja millised (tagasiside)signaalid V1 jõuavad. Sama uurimisgrupp teeb ka põhjalike silmahaigustega seotud uuringuid John A. Moran Eye Centeris, Utah Ülikoolis. Jääb üle ainult uhkust tunda tunnikesest

kestnud reklaamikampaania üle, mis neile Arezzos korraldati.

Selleaastase konverentsi sisulise poole pealt torkas silma suur kunsti ja nägemistaju uurimist ühendavate tööde osakaal. Esimese päeva esimene postersessioon kandis pealkirja „Kunst ja nägemine” ning ka kõigis teistes postersessioonides oli töid stiilis „*The color of the best illumination for appreciation of art paintings is bluish-white*.” (autor Paulo Araujo Pinto). Kuuma teemad olid veel ka liikumistaju ja motoorse süsteemi ning nägemistaju seoste uurimused. Väga head olid pealelõunased sümposiumid, kus esitati pikema kui 15 min kestvaid ettekandeid oma valdkonna tippude poolt. Doris Tsao demonstreeris kõrgeimat ettekandmise taset teemal „*A specialized system for detecting and measuring faces in the macaque temporal lobe*”. Ettekande tipphetkeks oli film, kus vilkuvate näostiimulite taustaks, mida ahvile näidati, oli monteeritud kröbin. See film demonstreeris, et mingi konkreetse omadusega näopiltide peale kröbis demonstreeritav üksikneuron nägusid töötlevas ajupiirkonnas ägedamalt ja teiste piltide peale vähem ägedalt. Kröbina intensiivsus võrdus neuroni aktiivsuse tasemega. Nii leidis neuroneid, mis kröbistasid profiilis nägusid ning neuroneid, mis kröbistasid näiteks silmade vahe manipuleerimise peale. Selle ettekande tegi meeldejääviks ka üks õnnetu näpukas. Nimelt oli neiu unustanud välja lülitada kõik

Nagu näha, võtavad nägemise-uurijad ka pidulikule öhtusöögile laborivaikuses armsakssaanud stiimulid kaasa

stardiriba ikoonide jutumullikesed, mis mingitest arvuti taustatöö protsessidest märku andsid. Iga viie minuti järel saime jälle teada, et tema arvuti ei leia wifi leviala. Kirjutan sellest seetõttu, et need ettearvamatutel hetkedel koos helisignaalliga üleskerkivad mullikesed hoidsid kogu auditoriumi tähelepanu virgema kogu ettekande jooksul. Kõik need, kes kunagi peaksid kartma, et auditoriumi tähelepanu võib pika ettekande peale hajuda, jätke see meelde!

Minulemmikpäevaks oli seekord konverentsi eelviimane päev, kus räägiti nägemistähelepanust, ajalistest protsessidest, visuaalsest otsingust ja nägemise seotusest mäluga (*visual priming*). Näiteks visuaalse otsingu teema all tegi ettekande P. Poiese, kes oma uurimistulemustest tegi järelduse, et kuigi siiani on arvatud, et väga silmatorkava objekti (nn *pop-out* objekt) leidmine teiste seast toimub tähelepanu eelselt, siis on alust arvata, et selleks ikkagi vajatakse tähelepanulist ressursi. Seda ressursi vajatakse lihtsalt vähem, kui seriaalse töötluse korral. Vanameistritest ei saa jällegi maini-

mata jätta Ecksteini head ettekannet teemal kuidas toimub taustinfo ignoreerimine visuaalse otsingu ajal. Näitena tõi ta vana kaluri oskuse eristada kaugel ookeaniveest läbikumavaid kalaparvesid korallrahudest. Asjatundmatule silmale näisid need täiesti ühesugused. Vana kaluri efekt seisnes selles, et kui me õpime tausta ära koos sellesse kuuluvate muutumatute objektidega, siis on neid võimalik ignoreerida nii, et visuaalse otsingu efektiivsus tõuseb kuni 20 %. See efekt sõltub siiski tausta komplekssusest. Miguel P. Ecksteini laboris tõestati seda valgesse mürasse peidetud Gaussi eesmärgobjektidega ning juhuslikult ümberpaigutatud taustaga. Loomulikult oli väljatöötatud ka asjakohane mudel. Ruffin Van Rullen, kellest ka ei saa ei üle ega ümber, on silmapaistev noorteadlane eelkõige seetõttu, et ta üritab igas ettekandes tõestada ühte ja sama ideed, kuid iga kord on ta selle idee tõestamiseks teinud uudse meetodiga põneva uurimuse. Tema põhiidee on lihtsa analoogia abil seletatav nii, et inimese teadvustamismehhanism töötab nagu fotoaparaat, mis teeb umbes iga 140 ms järel uue foto. Seekordse ettekande teema oli „*The blinking spotlight of attention*”. Inimese eesmärgobjekti detekteerimise kestuse psühhomeetiline funktsioon võimaldab ennustada vastavat funktsiooni kahe või enama eesmärgobjekti jaoks. Veelgi enam, need funktsioonid on erinevad paralleelse ja nn *sampled* (fotoaparaadi klõpsu) strateegia puhul. Van Rullen leidis oma kompleksse visuaalse otsingu katsega *sampled* strateegiale vastava funktsiooni ning järeldas, et inimeste tähelepanu töötab *sampling* strateegiaga, umbes 7 objekti sekundis.

Tulles tagasi konverentsi sotsiaalsete iseärasuste juurde, on märkimist väärt suur eesti psühholoogide osalus. Meid oli Arezzos kokku 8. Enamus inimesi (mitte ainult eestlased) oli tulnud konverentsile paarilisega. Ka mina olin sellele va-

rakult mõelnud ning jagasin voodit konverentsile igati sobiva paarilise-ga, doktor Kairi Kreegipuuga. Võtsin Kairi kaasa ka ECVP 30ndale öhtusöögile, mis oli tõeliselt stiilne ja suurejooneline. Öhtusöök toimus linnakese ühel suuremal väljakul keset vanalinna, Piazza della Badia, kus muuseas on filmitud ka mõned kaadrid filmist „*La Vita e Bella*”. Kadedaks teeb, kui kindlad saavad itaallased olla oma kliimale, sest nagu kõik eelnevad öhtud oli ka see öhtu selge ja temperatuuri 25 kraadi ringis. Öhtusööki pakuti meile kesk-aegses stiilis, mis tähendab keskaegsetes rõivastes teenendajaid, terrakota nõusid ning puulusikat. Toit vastas muidugi keskaegse Toscana menüüle. Toidust tähtsam osa oli aga katkematu pantomiim kõrgetel karkudel platsi kahes servas kõrgu-vatel treppidel. Lisaks toodi välja sellised tegelased nagu tuleneelajad, zonglöörid ja pompössetes kostüümides ning maskides tegelased, kes laudade vahel kulgesid, andes teed keskaegset muusikat mängivale rändseltskonnale. Sellel öhtul pidas värvika juubelikõne ka meie osakonda külastanud Peter Thompson. Ta alustas oma juttu sellest, et kõige esimesel ECVP-l oli kokku kolm osavõtjat: tema, John Mollon ja Lothar Spillmann. Mida aeg edasi, seda suuremaks üritus paisus ning erinevatest kohtadest olid tal väga erinevad värvikad mälestused. Näiteks Soomes toimunud ECVP-lt saatis ta pojale kirja: „Kallis poeg, sel aastal ei saa olema mingeid jõuluingitusi. Ma sõin põhjapõdra ära.” 30nda ECVP organiseerimise telgitagustest rääkis ta aga nii: „Ma ütlesin neile, et peaasi, et basseinis oleks puhas vesi, WC-d oleksid korras ja peetaks vägev juubelikõne. Tulen mina kohale ja mis toimub? Bassein on tühi, WC-dega on olukord nii nagu on ja juubelikõne pean ma ise pidama!” Vähemalt eestikeelset kokkuvõtet 30ndast ECVPst ei pidanud tema tegema.

Iiris Luiga

Kokkuvõte *Nordic-Baltic Doctoral Network in Psychology* teisest igaaastasest kohtumisest

Konverentsi teemaks oli „Uurimismeetodid psühholoogias,” mis peale esialgset leiget huvi siiski Eestist seitse osalejat kohale meelitas – Eve Kikas, Tiia Tulviste, Triinu Tänavsuu, Kaidi Blum, Kristiina Tropp, Triin Hannust (käesoleva loo üks autor) ning Astra Schults (loo teine autor).

Konverentsi esimese päeva läbivaks pealkirjaks oli „*Longitudinal research methods*”, mille raames prof. Lars R. Bergman andis ülevaate meetodi olemusest. Prof. Magnus Sverke rääkis meetodi rakendamisest töö- ja organisatsioonipsühholoogias (kas te ikka teadsite, et kui inimeste heaolu parandamiseks rakendada mitmesuguseid meetmeid ning seejärel inimestelt küsida, mida nad oma elust/tööst arvavad, siis tulemuseks on olukorrale antava hinnangu negatiivsemaks muutumine?). Tarkusetera, mida sellest ettekandest kindlasti kõrva taha panna on järgmine – pikema ajaühiku vältel kordusuuringuid läbi viies tuleb arvestada kolme võimaliku muutustega – a) muutused uuritava nähtuse/konstrukti tasemes (reaalne muutus rahulolus); b) muutus skaalas, mida vastaja kasutab (muutus selles, mida vastaja hindab null-tasemeks); c) muutus nähtuse kontseptualiseeringus (mida vastaja silmas peab, rääkides rahuloluks vajalikest tingimustest).

Prof. Mats Thorslund tutvustas eakate inimestega läbiviidavate lon-

gituud-uuringute keerdkäike ning prof. Bassam El-Khouri rõhutas indiviidi-keskset lähenemist arengu uurimisel, s.t., tuleks uurida mustreid, mida üksikindiviidide arengus leida võib, mitte piirduda vaid keskmiste võrdlusega (keskmist inimest teatavasti pole olemas).

Teisel päeval rääkis Lars R. Bergman küsimustike kasutamisest käitumisuuringutes (soovijad on antud teemat saanud ka Eestis kuulata), mille põhiteemana jäi kõrvu piloot-uuringute vajalikkus (selgitamaks välja küsimustiku ideaalne pikkus ning küsimuste struktuur) ning erinevate küsitlusmeetodite (kirjalik, telefoni-küsitlus, personaalne intervjuu) plussid ja miinused. Prof. Daniel Thorburn andis näpunäiteid sellest, kuidas käia ümber puuduvate andmetega (andmeid saab asendada keskmisega, lähima naabriga, lähimate naabrite keskmisega, kõige sarnasema juhtumi andmetega jne) ning mida kasutatavad andmete asendamise viisid kaasa võivad tuua. Prof. Katariina Salmela-Aro kirjeldas longituud-uuringu kasutamist depressiooni uuringutes, prof. Ivars Austers aga multidimensionaalset skaleerimist isiksuse ja väärtuste uuringutes. Päeva teises pooles tutvustas prof. Svend Brinkmann kvalitatiivsete uurimismeetodite olemust, nende kasutamist ning nendega seotud andmeanalüüsi.

Kolmas päev algas prof. Heikki Hämäläineni loenguga „Meeleheitlikult otsides positiivset tulemust: I tüüpi viga avaldatud uurimustes”, mida võiks pidada konverentsi kõige šokeerivamaks aga samas ka olu-

lisemaks loenguks. Nimelt oli juttu sellest, kuidas piisavalt suure hulga testitulemuste omavahelisel võrdlusel kipub alati midagi statistiliselt olulisena näima, ent enamikel juhtudel on tegemist ühekordse juhusliku leiuga. Näiteks olevat ühes uuringus leitud kaks inimest, kes suutsid vähemalt 75% juhtudest ütelda, kas mobiiltelefon nende kõrva ääres töötab või mitte ($p < .00009$), ent kordusuuringus ei erinenud nende sooritus juhuslikust. Loo moraal – usaldusväärsete tulemuste saamiseks tuleks alati kasutada korrigeeritud p-väärtusi, tuleks mainida ära ka mõju suurus (*effect size*), ning võimalusel teha kordusuuringuid.

Edasi jätkus päev prof. Kimmo Alho loenguga fMRI uurin-gute probleemidest (igal inimesel on ajustruktuurid pisut erinevad, uurimise tulemusena leitud lokaliseerimise põhjal konstrueeritakse „keskmine aju”, mida jällegi tegelikult ühegi inimese peast leida ei saa). Päeva teises pooles tutvustas Ernest V.E. Hodges seda, kuidas uurida sotsiaal-kognitiivseid protsesse ning Kätlin Peets ja prof. Cristina Salmivalli rääkisid agressiivse käitumise tagamaadest.

Korraldusliku poole pealt – konverents toimus vanas vanglas (mis sellest hoolimata oli väga mugav), süüa anti liigagi palju ning osalenud inimesed olid toredad ja asjalikud. Järgmisel aastal tuleb konverents Leedus – kõik doktorandid ja juhendajad on palavalt oodatud.

Triin Hannust
Astra Schults

Reisikiri: FEPSAC kongress, 04–08.09.2007, Halkidiki, Kreeka

Kui Tartu Ülikooli (kunagine) spordi sotsiaalteaduste õppetool täies koosseisus Kreeka provintsi Halkidikisse jõudis, ei olnud Euroopa Spordipsühholoogia Föderatsiooni (FEPSAC) kongress veel kaugeltki täiesti alanud. Oo ei. Kell oli umbes neli tei-

sipäeva hommikul, veedetud oli terve päev lennujaamades üksteist paremini tundma õppides ning hotelli fuajee oli täis uniseid spordipsühholoogiahuvilisi, kellest mõned olid väga nõrдинud, sest nad said teada, et nende hotellibroneering hakkab alles kaheksa tunni pärast.

Siiski kõik laabus, vähesed tunnid und, hommikusöök ning oligi

ametlik kongressi esimene päev. FEPSACi poolt iga nelja aasta tagant korraldatav suur kongress ongi üks FEPSACi peamisi ettevõtmisi. Ja öeldes suur, ma mõtlen SUUR – üle kuuesaja osavõtja mitmekümnest riigist. Kõigil päevadel toimusid samaaegselt mitmed töötoad, loengud, sümposiumid ja plakattettekanded. Seetõttu saidki esimese

Eesti spordi sotsiaalteadlased. Vasakult: Aave Hannus, Anni Raudsepp, Julia Krasnova, Lennart Raudsepp ja Jorgen Matsi

asjana kollektiivis teemad ära jagatud, et grupi peale kõik huvitavad asjad ära näeks.

Suure entusiasmi peale kahte esimest päeva kuulamist-osalemist meie ind pisut rauges – üllatas, et ettekandeid oli niivõrd erineva tasemega. Mõned üksikud, mis lausa jahmatasid positiivselt (näiteks „*The Management of Directional Trait Anxiety in Competitive Sport with Rational Emotive Therapy*” Tony Morris jt.), ent hämmeldust tekitas ka see, et oli päris mitmeid ettekandeid, mille sisuline ja/või metodoloogiline pool jättis soovida sellisel määral, et tekkis küsimus, et miks üldse?

Üldiselt oli üheks äärmiselt oluliseks ja läbivaks teemaks tervisekäitumine ning mure vähese liiku-

misaktiivsuse ja halva toitumise pärast lääneühiskonnas. Neid teemasid puudutavatest ettekannetest jäi õhku võrdlemisi sünge pilt ning sisemuse tõdemus, et ka Eestis tuleks nende probleemidega võimalikult ruttu laialdasemalt tegeleda. Siiski, üldkukuvõttes kaeti väga erinevaid teemasid – huvitavad ettekanded kujutluse ja jälgimise uurimisest ajukuvamise meetoditega, mida esitasid inglased eesotsas Paul Holmesiga, „noorte viihaste meeste” kriitiline vaatepunkt võistlusärevuse uurimisele taaskord inglastel, eesotsas David Fletcheriga kuni dopinguteemasid katva blokiini, milles ei olnud dopingust mitte ühtegi presentatsiooni ning psühhodraama ja muu selliseni välja. Kolmapäeva hommikul tegi ettekande laste enesetaju mudeldamisest meie

töögrupi juht professor Lennart Raudsepp ning tema – olgugi, et võrdlemisi keeruline – ettekanne leidis rohket ning igati positiivset vastukaja.

Reedese päeva kulminatsiooniks oli kuulsa ja unikaalse UNESCO poolt maailma kultuuripärandiks tunnustatud isoleeritud Athose mäe tuur. Kahjuks selle tõttu, et meie reisiseltskonnas oli naised ning nn „kloostriiigi” Athose mäe pinnale naised ei lubata, seisnes tuur tunniajases bussisõidus, pooleteist tunnis laevasõidus, umbes 15 minutit kestnud vaatamiskauguses olevate kloostrite vaatamises (mis olid tõesti väga unikaalsed ning ilusad) ning siis jälle kahe ja poole tunnis reisis tagasi. Üks sisutuid „kuustunde” minu elus, ent hea seltskond ja terav eesti huumor hoidsid hinge sees. Valus õppetund edasisteks konverentsideks – kui pakutakse ühist kultuuriüritust, tuleb enne välja uurida, milles täpselt see seisneb.

Laupäev möödus taas nagu tavaline kongressipäev, ent tipnes pisut mitteametlikuma banketiga kreeka tantsude (ilmnes, et ka kongressi direktor Yannis Theodorakis on tõeline tantsulõvi) ja kreeka veini saatel. Otse banketimelust sai öösel taas ronitud bussi ning umbes kaheksa tundi hiljem maandatud Tallinnas. Kui reisiväsimus kontidest puhatud, oli ühiseks mõtteks – luure oli edukas, järgmisel korral teeme juba ka ise tõsise „teadusdessandi”.

Jorgen Matsi,
TÜ psühholoogiamaistrant

EFPSA (*European Federation of Psychology Students' Associations*) kongress

EFPSA (*European Federation of Psychology Students' Associations*) iga-aastane kongress toimus sel aastal 6.–13. mai Soomes Turu linnas ja 21. kongressi teemaks oli „*Wor-*

king together – People, Body & Mind”. Kohal olid osalejad 19 riigist. EPSÜ (*Eesti Psühholoogiaüliõpilaste Ühendus*) ridadest oli kohal kokku viis tudengit erinevatest aastakäikudest – 3 Tartu Ülikoolist (Paula Kokovkin, Liis Nõupuu ja Tiina Kalda) ning 2 Tallinna Ülikoolist (Tiina Saluvee ja Priit Tinits).

Mina ja Priit olime kõige värskest aastakäigust ehk siis esimeselt kursuselt ja minu jaoks oli see kõige esimene rahvusvaheline ning võrkeelne konverents üldse. Niisiis oli päev enne kongressi päris kõhe tunne. Aga et osalustasu oli makstud, sinnaõidu piletid ostetud ning lubadus antud kohale minna, siis

enam taganemisvõimalust polnud. Sinnasõit läks viperusteta, kui välja arvata see, et Helsingi bussijaam mõnda aega end meie eest peitis.

Turu linnas võtsid meid vastu korraldajad, kes juhatasid, kuidas konverentsipaika jõuda. Need olid ka ainsad inimesed, keda me teel nägime, linnas valitses täielik vaikus. Kongress toimus Alvar Aalto projekteeritud *Omena* hotellis. Maja tundsime juba kaugelt ära ilusa punase õuna järgi. Majutus oli organiseeritud kaheinimesevoodi ja ühe diivaniga tubades, igasse tuppa oli arvestatud neli inimest. Kuna ühte tuppa paigutati Eestist kolm tütarlast ning üks noormees, tekitas voodite jagamine alguses veidi segadust. Probleem lahenes minu ettepanekuga Priidule koos magada. Tõelise džentelmenina ei saanud ta keelduda. Konverentsiruumid asusid ühes maja tiivas, hotellitoad teises ja konverentsiruumidesse viis ilma naljata maailma kõige aeglasem lift, nii sai lifti oodates nii mõnigi tutvus sõlmitud.

Kongressi programm oli jagatud akadeemiliseks ja meelelahutuslikuks osaks. Loengud, seminarid toimusid hommiku poole, kultuuriõhtu ja teised sotsiaalsed üritused õhtuti. Paralleelselt sellega toimusid iga päev asjapulkade koosolekud (*executive board, national representatives, board of management*), kus arutati EFPSA praegust olukorda ning tuleviku plaane, jagati informatsiooni oma maa õppimisvõimalustest, kohalike psühholoogiatudengite ühenduste tegemistest ning arutati koostööplaane.

Akadeemilises programmis olid loengud väga erinevatel teemadel ja nii huvitavad, et hoolimata õhtuti pikale veninud meelelahutuslikust programmist, ei tahtnud hommikustest loengutest puududa. Professorid erinevatest Soome ülikoolidest rääkisid oma teadustöödest ning praktilistest kogemustest. Peale selle toimusid tudengite ettekanded ja *workshop*-id.

Kõige sügavamad mõju avaldas mulle Salli Saari loeng kriisi läbi elanud inimestest ning Soomes väga hästi toimivast kriisiabist. Selle näiteks tõi ta enda kaasbil läbi viidud projekti, mis viidi läbi tsunamiohvrite ja pereliikmete abistamiseks. Projektis osales üle 300 inimese ja see kestis kaks aastat. Eriti südamesse läks tema ning teiste Soome psühholoogide pühendumus niisugustele projektidele.

Huvitav ja üllatav oli Jukka Hyönä ja Johanna Kaakineni (Turu ülikoolist) loeng pilgu liikumisest. Nende uuringute tulemused kinnitavad, et inimesed kasutavad lugemisel erinevaid strateegiaid. On neid, kes loevad teksti lihtsalt otsast lõpuni läbi, teised, kes loevad valimatult juhuslikud osad tekstist uuesti üle ning kolmas strateegia on lugeda valikuliselt olulisemad tekstiosad uuesti üle (lõikude pealkirjad jne). Informatsiooni meeldejätmisel osutus kõige edukamaks kolmas strateegia, mida püüan nüüd ka ise rakendada. Lisaks püstitas Jukka Hyönä teise huvitava hüpoteesi – kiirlugemist pole olemas – ta kinnitas meile, et kiirlugemine sellisena nagu teda reklaamitakse ei toimi, sest teksti kiirel läbivaatamisel jääb osa olulist informatsiooni saamata, kuna silm suudab haarata ikka sama palju märke korraga.

Ei saa ka mainimata jätta EFPA kauaaegse presidendi Tuomo Tikkaneni esinemist. Ta rääkis psühholoogiahariduse taseme ühtlustamisest Euroopas ning sellega seotud probleemidest. Üheks tema veidi intrigeerivaks ideeks oli plastikkaart kõigile psühholoogidele Euroopas. Kaardil oleks informatsioon haridustaseme ja eelneva tööpraktika kohta ning teise riiki tööle minnes esitaks psühholoog selle tööandjale, kes siis saab informatsiooni õigsuses kindel olla.

Meelelahutusprogrammi kõige meeldejäävam sündmus oli traditsiooniline kultuuriõhtu, kuhu iga riigi esindaja oli kaasa võtnud ko-

dumaiseid hõrgutisi, põhiliselt magusat ja kanget. Iseloomulikult oli kõige külluslikum oli türklaste laud, nende esindus kongressil oli ka kõige arvukam. Vastupidiselt türklastele oli elegantsel Prantsusmaa delegatsioonil, mis koosnes ühest tütarlapsest, kaasas konserv metssea lihast ning pudel veini. Eesti laud kiluvõileibade, kama ja Vana Tallinnaga osutus üsna populaarseks.

Kokkuvõtteks jäi kongressist väga positiivne mälestus. Esimest korda käinuna ei osanud hästi ette kujutada, mis toimuma hakkab ning inimesed tundusid alguses kuidagi kahtlased. Seda imelikum oli vaadata, kuidas varem kongressidel käinud ühel hetkel leidsid: „Näe, seal on nüüd keegi, /kelle nime ma hääldadagi ei suutnud rääkimata meelde jätmisest/, ma pole talle veel tere öelnud, ma lähen nüüd ütlen,” ning mõelda, et kas varsti olen ise samasugune.

Kuid just nii juhtuski. Nädalaga sain väga palju uusi sõpru, keda on vaja kindlasti uuesti näha ning seetõttu EFPSA üritustele veel minna. Järsku oli nii, et tõesti väga huvitavatest loengutest veel huvitavam oli sõpradega laua taga arutada, kuidas muuta nii EFPSA-t kui rahvuslikke organisatsioone veel paremaks ning mis on konkreetsed tegevused, mida igaüks teeb. Kongressi tulemusena olen EPSÜ esindaja EFPSAs ning minu kursusekaaslasest sai EFPSA *fundraiser*. Tugevasti inspireerituna jõudsime mõlemad peagi ka EPSÜ Kuuspeasse. Pea on mõtteid täis ning südames suur tahe need teoks teha. Täname Tallinna Ülikooli Psühholoogia osakonda, Tartu Ülikooli Psühholoogia Instituuti ning Hasartmängumaksu Nõukogu toetuse eest.

Tiina Saluvec,

TLÜ 2. aasta psühholoogiatudeng

KAITSTUD KRAADID

KAIA LAIDRA „*Adolescent personality: Development, interrater agreement, and relation to academic achievement*” (Teismeliste isiksus: areng, hindajatevaheline üksmeel ja seosed akadeemilise edukusega)

Isiksust võib kirjeldada kui kogumit iseloomulikke jooni või seadumusi, mille poolest inimesed üksteisest erinevad. Selline käsitlus põhineb eeldusel, et isiksusejooned on ajas küllalt püsivad ja avalduvad erinevates situatsioonides, mistõttu erinevate hindajate arvamused konkreetse inimese isiksuseomaduste kohta peaksid üsna hästi kokku langema. Samuti peaks isiksusejoonte põhjal olema võimalik ennustada inimese käitumist või sooritust reaalses elus. Oma doktoritöös uurisin, mil määral on need eeldused täidetud teismelise isiksuseomaduste puhul.

Töö teoreetiliseks raamistuks on isiksuse viie faktori mudel, mis kirjeldab inimestevahelisi erinevusi viie dimensiooni abil: neurootilisus, ekstravertsus, avatus kogemusele, sotsiaalsus ja meelekindlus. Valimitesse kuulus kokku ligi neli tuhat 12 – 19-aastast kooliõpilast üle Eesti, kes hindasid oma isiksust erinevate viie faktori mudeli isiksusejooni mõõtvate küsimustikega. Osa noori täitis küsimustikku korduvalt, 2 – 4-aastase intervalliga, ning osade kohta küsiti lisaks enesekohastele hinnangutele ka vanemate ja õpetaja arvamust.

Tulemused näitasid, et viie faktori mudel on sobiv mudel teismeliste isiksuse kirjeldamiseks. Kui 12-aastaste enesekohastes hinnangutes oli viiefaktoriline struktuur äratuntav, siis 16. eluaastaks muutus see praktiliselt eristamatuks täiskasvanute isiksuse struktuurist. Isiksusejoonte keskmistes tasemetes teismeliseeas üldiselt suuri muutusi ei toimunud, märkimisväärsim oli kogemusele avatuse kasv: noorte huvi ja uudis-

himu ümbritseva vastu vanusega tõusis. Samas isiksuseomaduste suhteline stabiilsus (ehk määr, kuivõrd indiviidide järjestus ühel või teisel isiksusedimensioonil aja möödudes säilib) oli mõõdukas, mis kombinatsioonis väikeste keskmiste tasemete muutustega tähendab, et noorukite isiksus võis aja jooksul küll mingil määral muutuda, kuid muutuse suund oli individuaalne. See, kas ja kuidas isiksus muutus, ei sõltunud nooruki soost.

Teismelistega erinevas kontekstis kokku puutuvad hindajad võivad kirjeldada nende isiksust üsna erinevalt. Hindajatevaheline üksmeel sõltus sellest, kuivõrd kattusid situatsioonid, milles hindajatel oli võimalik noorukit jälgida. Kui emade ja isade arvamused olid üksteisega väga sarnased, siis teismeliste enesekohaste hinnangutega korreleerusid nad mõõdukalt. Õpetajate hinnangute kokkulangevus kõigi teiste hindajate arvamustega oli veelgi madalam. Lisaks olid õpetajate hinnangud ka ajas vähem püsivad kui teiste hindajate omad, mis viitab sellele, et õpetajate hinnangud ei pruugi olla väga usaldusväärne allikas, mille alusel teismeliste isiksuse üle otsustada.

Teismeliste isiksusejooned on ootuspärasel viisil seotud mitmete eluliste näitajatega, millest oma doktoritöös vaatlesin seoseid kooli- edukusega. Ehkki õpilaste keskmist hinnet ennustas kõige paremini nende vaimne võimekus, ilmnes neljal isiksuseomadusel statistiliselt oluline (kuigi väike) võimetest ja teistest isiksusejoontest sõltumatu panus keskmise hinde ennustamisel. Kui algklassides ennustas isiksusejoontest akadeemilist edu kõige paremini sotsiaalsus, siis teismelistel võttis selle koha üle meelekindlus.

Need tulemused kinnitavad, et teismelise isiksusejooned ei ole täiskasvanute omadest kuigi erinevad. Ehkki noorukite isiksusejoonte

suhteline stabiilsus on mõnevõrra madalam kui täiskasvanutel, on nende isiksusejooned mingil määral püsivad, erinevad inimesed võivad olla nende osas ühel meelel (kui arvamus kujuneb samade situatsioonide põhjal) ja nad ennustavad reaalseid tulemusi, nagu õpiedukus. Seega – ka teismelistel on isiksus.

IIRIS LUIGA „*Interaction of object perception and visual attentional selection processes*” (Objektitaju ja selektiivse tähelepanu protsesside interaktsioon)

Dokoritöö eesmärkideks oli uurida selektiivse tähelepanu ja objektitaju interaktsioonimehhanisme kahest aspektist. Ühelt poolt uurisin, kuidas erinevad tähelepanu suunamise viisid mõjutavad eesmärgobjekti selektsiooni segavate objektide hulgast nägemisvälja perfeerias. Teiselt poolt uurisin, kuidas samaaegselt või põgusalt enne või pärast eesmärgstiimulit näidatud objekti tunnused (nt osade kaugus üksteisest ja nende suhteline asetus, kontrast ja ruumilised kontrasti jaotumise sagedussignaalid) mõjutavad eesmärgobjekti äratundmist. Põhiliseks uurimismeetodiks oli visuaalne maskeerimine, mis võimaldab limiteerida eesmärgobjekti töötlust ja teadvustamist ajas täpselt ja selektiivselt. Töö koosnes kuuhest artiklist, milles on avaldatud uued teadmised objektitaju ja tähelepanulise selektsiooni interaktsioonimehhanismide kohta.

Uurimuses, kus eesmärgobjekti pidi leidma segavate objektide seast ning eesmärgobjekti ümber näitasin tähelepanuresursside eest võistlevat objekti ehk maski, selgus, et „ülalt alla” (sümboolse osundajaga) tähelepanu suunamise viis objektile ei ole sama efektiivne kui „alt üles” (sensoorse lokaalse osundajaga) tähelepanu suunamine. Teises

uurimuses, kus samuti esitati mitmeid segavaid objekte koos eesmärgobjektiga näitasime, et tähelepanuline maskeerimine ei sõltu maskeeriva objekti tüübist ega objektidevahelisest ajaintervallist juhul, kui intervalli väärtus jõuab umbes 0,1 sekundini. Lokaalsete kontuuride maskeerimise efekt ilmneb lühikesel ajaintervallidel enam külgnevate kontuuridega maskitüübi kasutamisel. Kolmandas uurimuses kasutasime stiimulobjektidena nägusid ning tulemuste põhjal väitsime, et nägude äratundmise etappidest on kõige olulisem mikrogeneetiline konfiguratsiooni info töötlus, sest eesmärknäole eelnev kvanditud stiimulnägu mõjutab eesmärknäo töötlust vastavalt mikrogeneetilise teooria eeldustele. Järgmises uurimuses selgus, et konfiguratsiooni manipuleerimine näostimulile sarnanevas maskis, (samasaegselt madalama taseme tunnuseid kontrolli all hoides), mõjutas eesmärki stiimuli taju kõige rohkem pikema stiimulitevahelise ajaintervalli möödudes. Tulemused ei ole kooskõlas ühegi praegu kehtiva maskeerimisteooriaga eraldi, vajalik oleks nende kombineerimine. Tegime uurimuse ka kahe objekti ajalise järjekorra tajust, kui stiimulid esitatakse ühes ruumpunktis üksteise järel väga lühikese ajaintervalliga. Tulemused näitasid, et kui esimese stiimuli kontrast on tunduvalt suurem kui teise oma, tajutakse esimest stiimulit ajas teisena (ajaintervall kahe stiimuli esitusaja alguse vahel lühem kui 33,4 ms). Uurisin ka eesmärgobjekti ümber ilmuva objekti (maski) interaktsiooni eesmärgobjektiga varieerides eesmärgobjekti ja maski kontrasti polaarsust. Selgus, et maski ja eesmärgobjekti kontrasti polaarsuste erinevus võimaldab paremat eesmärgstiimuli tähelepanulist seleksiooni.

Kõiki uurimusi kokku võttes saab teha üldistuse, et mida rohkem suureneb tajuline koormus, seda rohkem mõjutab varasemate tunnuste töötlus tähelepanulist seleksiooni. Komplekssete objektide äratundmisel on olulisim konfiguratsiooniline töötlus, mida mõjutab tähelepanuline seleksioon.

MARIKA PAAVER „*Types of impulsivity, their behavioural expression, and association with the markers of vulnerability of serotonin system*” (*Impulsiivsuse tüübid, väljendumine käitumises ja seos serotoniinisüsteemi talitluse biomarkritega*)

Impulsiivsus on seotud riskikäitumisega ning serotoniinisüsteemi vähemefektiivse talitlusega. Impulsiivsus on ühtlasi nii isiksuseomadus, kognitiivne stiil kui ka psühhiaatriline sümptom ning sellel on näidatud olevat erinevaid teineteisega väheseotud tahke. Erinevate eneseraporteeritud impulsiivsuse tüüpide seost reaalse riskikäitumisega uuriti meessoost joobes juhtimise või kiirusepiirangute ületamisega politsei poolt tabatud sõiduki juhtide valimil. Eneseraporteeritud ja sooritusimpulsiivsuse omavaheolist seost uuriti populatsioonipõhisel koolilaste valimil. Lisaks uuriti impulsiivsuse tüüpide ning riskikäitumise seost serotoniinisüsteemi talitluse markerite - vereliistakute monoamiinide oksüdaasi ja serotoniini transporterite geeni (5-HTT) lühikese alleeli kandlusega. Joobes autot juhtinud meessoost katseisikud said kontrollgrupist kõrgema tulemuse mitteadaptiivseid impulsiivsuse tüüpe mõõtvatel skaaladel, samas kui korduvalt kiiruseületamisega politsei poolt tabatud isikud said kõrgemad tulemused adaptiiv-

sete impulsiivsuse tüüpide skaaladel. Vereliistakute MAO aktiivsus oli madalam joobes juhtinutel ka peale suitsetamise võimaliku maskeeriva mõju kontrollimist. Seejuures oli korduva kiiruseületamise tõttu süüdi mõistetud isikutel keskmine vereliistakute MAO aktiivsus. Küll aga ilmnes peale korduva kiiruseületamise eest karistatute jagamist rühmadesse nende riskiteadlikkuse alusel, et riski teadvustavaid kiiruseületajaid iseloomustasid kõige hälbivamad skoorid kõigil kasutatud impulsiivsuse alaskaaladel (pidurdamatus, mõtlematus, elamustejanu ja kiire otsustamisstiil) ja kontrollgrupist oluliselt kõrgem vereliistakute MAO aktiivsus. Need tulemused valideerivad impulsiivsuse jagunemist tüüpidesse erinevates riskikäitumistes väljendumise kaudu, mis seostuvad erinevalt serotoniinisüsteemi talitlusega. Uurides kahe serotoniinisüsteemi aktiivsuse markeri kombinatsiooni mõju impulsiivsusele ilmnes, et madal vereliistakute MAO aktiivsus seostus nii eneseraporteeritud impulsiivsuse (BIS-11) kui sooritusimpulsiivsusega (kiire/ebatäpne vastamisstiil) ainult 5-HTT lühikese alleeli kandjate seas. Niisiis näitavad tulemused, et kahel serotoniinisüsteemi kehve ma talitluse markeril on sünergiline koosmõju nii sooritus- kui eneseraporteeritud impulsiivsusele. 5-HTT lühikese alleeli kandlus seostus mitteadaptiivsete impulsiivsuse tüüpidega tüdrukutel, kellel olid kehvad peresuhted, samas heade peresuhte korral polnud 5-HTT lühikese alleeli ja impulsiivsuse vahel seost. Viimane tulemus näitab, kuidas serotoniinisüsteemi arengut mõjutav geen toimib psüühikale interaktsioonis keskkonnatingimustega.

SEIKU JA SEKELDUSI PSÜHHOOLGIKS SAAMISE TEELT

Lugu sellest, kuidas Aavo Luuk mind varandusest ilma jättis. Töötasin 80-te teisel poole laborijuhatajana Tiigi tänaval. Lõputööde kaitsmise ajal pidas mind koridoris kinni üks kaugõppija ja teatas, et tal on kindlasti tarvis ülikool lõpetada ja palus, et ma aitaksin tema lõputöö kaitsmisele. Häda oli selles, et töö oli väga nõrk, sisaldas koopiaid eesti keeles ilmunud raamatute lehekülgedest, juhuslikke mõttekilde jms. Arvasin, et ma ei saa aidata, mispeale tudeng teatas, et ta on hõberebasekasvataja ja kui minu abikaasal peaks olema tarvis kasukat, saab tema mind aidata. Õnnetuseks oli mu abikaasal juba kaks (mitte ühtegi hõberebase) kasukat. Seejärel tegi kaugõppija ettepaneku rääkida pisut privaatsemalt. Minu kabinetti sisenenud, avas ta oma diplomaadikohvri, mis oli täis tollase kombe kohaselt kummiga köidetud rahapakke. Ta kordas oma soovi ülikool lõpetada. Tõmbasin just oma kopsud õhku täis, et anda parim võimalik vastus pakkumisele, kui uks avanes ja sisse astus Aavo Luuk, kes uuris: „Tõnu, kas Sul pikendusjuheta on?“ Tudeng pani kohvri kinni ja kadus. Juheta kah ei olnud.

Esiteks juhtum, mis kinnitab kogitiivseid õppimisteooriaid sellest, et mitte ainult õpetaja ei mõjuta õpilast vaid õppeprotsess kipub ikka interaktsioon olema. Teisel kursusel luges Veiko Vasar kursust "psüühikahäirete süstemaatika", mis toimus Raja tänaval (psühhiaatria haigla) kolmanda korruse auditooriumis. Auditoorium oli alati hämar ja jahe ning lektori hääl kippus ka üsna summutatult kõlama. Küllap kõigi nende asjaolude kokkulangemine tingis selle, et antud audikas tuli alati kohutavalt hästi uni peale – küll sai igasuguseid nippe proovitud, et mitte magama jääda – kes näris nätsu, kes istus ebamugavas asendis, kes üritas kogu juttu üles kirjutada,

aga enamasti ei aidanud miski. Ükskord lugesin une peletamiseks isegi kokku inimesed, kes audikas on – kokku oli 8, neist 2 magas sügavalt, 4 (sealhulgas mina) võitles vägisi peale kippuva unega ja 2 suutis endast piisavalt erksa mulje jätta. Ja säärane pilt kordus loengust loengusse. Võimalik, et just uimase auditooriumi tõttu ei rääkinud ka lektor erilise entusiasmiga. Kuni ükskord tuli loeng unehäiretest. Ise tundsin, kuidas kohe selg sirgemaks ja kõrv kikki tõusis, sest ehk saab ometi vastuse küsimusele, mis just selles audikas uni eriti kõvasti kimbutama kipub (sarnast olukorda võis täheldada ka teistes samas ruumis olnud loengutes). Vist oli see küsimus vähevanud teisigi, sest mitte ükski inimene selle loengu ajal magama ei jäänud. Märgates vist esimest korda aine vastu huvi läks ka lektoril silm särama – tulemuseks oli väga huvitav loeng, kus kuiva teooria kõrval suur hulk huvitavaid näiteid. Loomulikult läks loeng üle aja ja keegi isegi ei kippunud minema.

Teine lugu pärit samuti Raja tänavalt enam-vähem samast ajast. Lembit Mehilane luges kursust "Psühhopatoloogia", mis pidi lõppema kõikide psühholoogia-tudengite hirmuga – suulise eksamiga. Eksamipäeval saabus siis meie kursus aegsasti kohale, võttis kohad audikas sisse ning asus ootama. Usinamad ja/või ärevamad üritasid veel viimaseid tarkusi pähe õppida. Ja siis me ootasime ja ootasime ja ootasime. Ja Mehilast ei tulnud. Need, kes maja paremini tundsid (loe: seal sanitaridena töötasid) saadeti õppejõudu otsima, aga nemadki tulid tühjade kätega tagasi – ei mingit Mehilast terves majas. Eks siis pool tundi peale eksami algusaega sai tehtud nimekirja kohalolnutest pealkirjaga "Meie olime siin, kus olite teie?" Hiljem väitis lektor, et olla kohvikus olnud, aga selle liigitasime kahtlase

info alla, sest sealtki sai teda otsitud. Nädal hiljem suundusime teisele katsele – eksam osutus üsna kergeks. Mäletan veel seika, kus Mehilane päris midagi vastajalt ning too ei osanud midagi kosta, selle peale Mehilane pahandas "Kuidas te ei tea, te peate teadma, ma olen teile hinde juba ära pannud. Mõtelge, kui palju paberimajandust sellest tuleb, kui ma pean seda nüüd muutma hakkama!" Aga ei muutnud ta midagi. Ja järgmisel aastal olevat eksam väga raske olnud.

Kõige radikaalsem tagasiside õppetööst. Kord olin õpetav osaline psühholoogia osakonnast väljapoolle õpetataval kursusel, mille eksamilehelt võis lugeda: „Teie kursuse käigus sain aru, mida ma pean edasi tegema – oma abielu lahutama!“

AÜ loengu järel tuleb minu juurde tütarlaps ja küsib, kas on nii, et kui naine saab lapse, siis tema aju kärub ja taastub alles poole aasta pärast? Samal päeval sai mu tütar 6 kuuseks...

Teine küsimus ühest varasemast aastast: kas on nii, et kui vasak poolekera täis saab, siis hakatakse infot paremasse salvestama?

Pole kindlasti tavaline, et doktoritöö kaitsmise pidulik-meeleolul kal tähistamisel jalaluu murtaks. Eelviimane kord nii juhtus.

Aleksander Pulveri dissertatsiooni kaitsmine. Sassa on mustas ülikonnas ja pidulik. Aaro Toomela küsib Sassat koridoris kohates: „Vabandage, kas Teie olete Aleksander Pulveri sugulane?“

Prof. Angus Gellatly (oponent) küsib kaitsmisel: "Milline küsimus sinu uurimistöödest on sulle kõige südamelähedasem?" Doktorikandidaat Iiris Luiga on segaduses ja pärast hetkelist mõtlemist, et kas ta sub mõni oma publikatsioon avalikult maha kanda, vastab: "Mulle on meeldinud kõik need küsimused, mida ma uurinud olen..."

Sügis 2003. Endel Tulving peab mäluteemalist eriseminari, küsides kas on küsimusi. Samal ajal hakkab tema mobiiltelefon helisema. Endel Tulving võtab rahulikult telefoni kotist välja, ütleb: „*It seems that we*

have a phoned-in question!” ja katkestab tilina.

1990te keskpaik. Artiklikirjutamise õppimise loeng. Jüri Allik tsiteerib Toomas Niitu, kelle väitel artiklikirjutamine sarnanevat seksi-

misega – tema olla mõlemat proovinud, kuid ei meeldinud.

„Teadurant” ehk teadur-doktorant Monika Schmidt terminoloogias

KES MEIL KÄIVAD?

Geert Hofstede ja suudlevad tudengid

Käesoleva aasta aprillikuu alguses leidis aset ajalooline sündmus: Eestit ja täpsemalt Tartu Ülikooli väisas legendaarne Hollandi kultuuri-uuri-ja, Maastrichti Ülikooli emeriit-professor Geert Hofstede, kelle nimi on kleepunud üsna püsivalt mõistete individualism ja kollektivism külge. Tartus peetud kaks loengut lõpetasid Geert Hofstede ja tema abikaasa Maaike üle kahe nädala kestnud ringreisi Tšehhis, Poolas ja kolmes Balti riigis. Kuigi Geert Hofstede oli ka varasemalt Tallinnas käinud, oli tema külaskäik suuresti ajendatud soovist näha kõiki kolme Balti riiki korraga ning seda, millised on olnud muutused ja arengud ühiskonnas taasiseseisvumisest saadik. Nii ei pidanud ma eriliselt vaeva nägema, et kuulsat professorit meile külla meelitada—pigem võib vist öelda, et ta kutsus ennast suuresti ise ja minu roll oli vaid korraldada tema vastuvõtt Riias ja Tartus.

Võib vist liialdamata väita, et Geert Hofstedest on saanud legend tema eluajal: kui küsida ükskõik millises Euroopa riigis, ükskõik millisel sotsiaal- või majandusteadusi õppivalt tudengilt, mida ta võrdlevatest kultuuri-uuringutest teab, siis on vastuseks suure tõenäosusega just „Hofstede” ja tema IBMi töötajate seas läbiviidud uurimus. Geert Hofstede avaliku loengu ajal Tartu Ülikooli aulas oli saal paksult rahvast täis ning loengu lõppedes ootas auväärset esinejat pikk järjekord eri rahvusest ja eri nahavärvi üliõpilastest, kes kõik soovisid enast koos suure professoriga pildile

Geert Hofstede abikaasaga Toome nõlval

jäädvustada. Nii meenutas loengu lõpp pigem mõne rokkstaari või jalgpalluri fotosessiooni andunud fännide kütkeis. Ilmselt ka selle pärast oli auditooriumis näha selliseid kohalikke kuulsusi nagu Mare Pork ja teised ning kuulajaid Soomest ja Saksamaalt, kes ei pidanud paljuks vaid selle loengu pärast Tartusse sõita.

Kui ei teaks, ei usuks, et Geert Hofstede saab järgmisel aastal 80 aastaseks. Kuulus kultuuri-uuri-ja on jätkuvalt väga heas vormis: mõtlemine terav; selg sirge ja samm kiire. Üldjuhul räägib ta stiilis, mis vastuvaidlemist ei talu, samas on tal igal sammul käisest raputada sobilik nali, mis hetkeolukorra või arutletava teema tabavalt kokku võtab. (Kas teadsite, et kui kaks paari sõidavad ühes autos, siis selle järgi, kus keegi istub, saab nii mõndagi nende

inimeste kohta ütelda? Kui mehed istuvad ees, on tegu alamklassiga; kui istub üks paar ees ja teine taga, on tegemist keskklassiga; kui aga ees istub mees koos teisest paarist naisega, on tegemist kõrgklassiga. Mida aga see näitas, kui mõlemad naised ees ja mehed tagaistmel istuvad, olen kahjuks unustanud ...).

Geert Hofstede on ere näide sellest, kui oluline on ise uskuda oma teooria ja tulemuste õigsust ja üli-must. Hoolimata oma uurimusele ja raamatutele osaks saanud tõsisest kriitikast, usub ta ise raudkindlalt oma tulemuste ja väidete paikapidavust ega võta alternatiivseid selgitusi või soovitusi eriti kuulda. Kes aga temaga vaielda soovib, peab varuma ohtralt tugevaid ja ratsionaalseid argumente ning külma närvi, et mitte esimese hävitavalt terava vasturünnaku tulemusena kapituleeruda.

Muidugi aitab kaasa see, et enamusel juhtudest ongi Hofstedel õigus või vähemalt on tema lugemus ja asjadest aru saamise oskus suurem kui tema kriitikutel. Nii tekitas Tartu loengute kuulajates palju sahinat ja vastuargumente Geert Hofstede väide nagu oleksid eestlased feminiinne rahvas. Ennekuulmatu! Kõik

ju teavad, et eestlased on ärapanijad (eestlase lemmiktoit on teine eestlane jne), liiklushuligaanid, edu- ja tarbimismaniakid, nüüd aga ütleb auväärne professor, et Eestis peetakse pigem oluliseks sooje ja sõbralikke inimsuhteid ning muid niinimetatud pehmeid väärtusi. Hofstede vastus aga oli lihtne: loomulikult on

Eesti feminiinne maa: ega te ometi ei mõtle, et mõnel maskuliinse väärtusorientatsiooniga maal tuleks kellelgi pähe püstitada linna raekoja ette suudlevate tudengite kuju?! Kes teab, äkki on Hofstedel ka seekord õigus?

Anu Realo

TEATED

EPSÜ tähendab Eestis õppivate psühholoogiatudengite ühendust. Et Eesti on liiga väike ühe eriala siseseks killustatuseks, on tudengid koondunud selleks, et arendada suhteid ja koostööd eri kõrgkoolides psühholoogiat õppivate tudengite vahel, sarnaste organisatsioonidega mujal Euroopas ning seista liikmete erialaste huvide eest.

EPSÜ oodatuid aastasündmus on kindlasti Kevadkool, kus vabas õhus ja looduslikult kenas kohas kuulatakse loenguid ja arutletakse välja valitud teemal, mis on küll alati erialaga seotud, ent loenguid peavad sageli ka psühholoogiast veidi kaugemal seisvad oma ala spetsialistid. Sel aastal toimus üritus Pärnumaal. Teema „Valetan, järelikult olen olemas” raames pidasid loenguid Tallis Bachmann, Margus Tõnissoar,

Ilmar Raag ja astronoom Tõnu Viik. Rohkem informatsiooni EPSÜ tegemiste kohta – www.etsy.org.ee.

Tihedat koostööd Euroopa tasandil teeb EPSÜ EFPSAga. Viimane on Euroopa EPSÜ-laadseid organisatsioone koondav katuseorganisatsioon. Sel suvel viidi ühiselt läbi EFPSA Summer School Leikülas Viljandimaal. Et traditsiooni alles elustatakse/alustatakse leidmise sobivaimaks teemaks olevat „Cross-Cultural Differences”. Kohal oli ca 30 eri Euroopa riigi ülikoolide psühholoogia üliõpilasi, kes ise pärit muuhulgas ka niisugustest eksotilistest paikadest nagu Bahama saarestik, Hiina või Ghana. Loenguid pidasid Peter Smith ja Robin Goodwin (Suurbritanniast), Jan Pieter L. M. van Oudenhoven (Hollandist) ning Jüri Allik ja Anu Realo. Lisaks

vedasid 6 doktoranti *workshop*’e, mille eesmärgiks oli uurimisgrupi moodustamine ning esimeste ideede kogumine selleks, et läbi viia võrdleva psühholoogia teemaline uuring. Niisiis, lisaks heatasemelistele loengutele anti tudengitele võimalus töötada rahvusvahelises uurimisgrupis, proovida kätt õppekavavälises teadustöös ning kui neil kõik edukalt läheb, ilmub neil ehk oma esimene artikkel eelretsenseeritavas ajakirjas. Nii ehk teisiti on osalejad mitte ainult ühe kogemuse, vaid terve teadmistepagasi võrra rikkamad.

Maris Vainre,

EPSÜ Sulepea ja TÜ esimese aasta psühholoogiamagistrant

TERE TULEMAST

TARTU ÜLIKOOLI PSÜHHOLOOGIA
INSTITUUDI VILISTLASPÄEVADELE

26.–27. oktoobril 2007 Tartus

R, 26. oktoober – Lahtiste uste päev TÜ psühholoogia instituudis

- 9–10 *Registreerumine Tiigi 78 r 335*
 10–14 *Avatud loengud: Tiigi 78*
 10–12 Normaalsus ja ebanormaalsus kliinilise psühholoogia kontekstis. Kirsti Akkermann, Vanemuise 46–225
 12–14 Arenguteooriad: Emade mõistvuse testi tutvustus. Triinu Tänavsuu, Tiigi 78–332
 14–16 **Kliiniliste psühholoogide erialaseksioon: Maie Kreegipuu, Tiigi 78–332**
 14–16 **Koolipsühholoogide erialaseksioon: Koolipsühholoogi töö aruande ja hindamisjuhendi koostamine. Triin Hannust, Tiigi 78–324**
 16–16.30 **Neuropsühholoogide erialaseksioon: Tiina Kompus, Tiigi 78–332.**
 19–22 **Vilistlasõhtu, Tartu Ülikooli Vana Kohvikus, Ülikooli 20. Juhib Andero Uusberg**

*L, 27. oktoober*PSÜHHOLOOGIAKONVERENTS
„Eestlase psühholoogiline portree”

Laupäeval, 27. oktoobril 2007 kl 10–15
 Tartus, Näituse 2–105 (TÜ uus anatoomikum)

Avasõnad: **Jüri Allik**

1. **Talis Bachmann.** Kas eestlane on eestlane?
2. **Anu Realo.** Eestlaste isiksuse seadumused ja rahvuslik iseloom
3. **Anu Aluoja.** Eestlaste depressiivsus
4. **Margus Tõnissaar.** Rahvuslikud erinevused politseinikuks saamise motivatsioonis.
Vaheaeg
5. **Peeter Tulviste.** Eesti identiteet
6. **Maie Kreegipuu.** Kuidas ma uuriksin eestlust
7. **Aune Valk.** Eesti ja eestlased enda ja teiste peeglis
8. **Rene Möttus.** Eestlased vene hinge uurimas

Vilistlaspäevi korraldavad TÜ psühholoogia instituut ja Eesti Psühholoogide Liit
 Info ja registreerimine: TÜ psühholoogia instituut, Tiigi 78 r. 334, tel 737 5902,
 departm@psych.ut.ee, <http://psych.ut.ee/psych/>